

Mokslo Lietuva

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Nr. 6 (737)

Su gražiausia pavasario švente – Velykomis!

LIETUVOS MOKSLO TARYBOS PRANEŠIMAS

Pažangioji terapija Lietuvoje: kokios perspektyvos laukia ateityje

Solveiga Ramanauskienė

Kovo 27 d. Lietuvos mokslo taryba (LMT) drauge su Nacionaline sveikatos taryba (NST) ir Inovatyvios medicinos centru (IMC) organizuoja konferenciją „Pažangioji terapija Lietuvoje: dabartis, perspektyvos, probleminiai aspektai“. Medicinos srities profesionalai ir sveikatos politiką Lietuvoje formuojantys atstovai apžvelgs dabartinę pažangiosios terapijos situaciją šalyje, jos vystymo perspektyvas bei reguliacinius iššūkius ne tik Lietuvos, bet ir Europos kontekste.

„Pažangioji terapija – tai milžinišką potencialą turinti medicinos sritis, kurioje vykdomi moksliniai tyrimai, siekiantys rasti kelius, kaip įveikti iki šiol nepagydomas ligas,

efektyviai ir tikslingai panaudoti naujausius mokslinius atradimus individualizuotam pacientų gydymui. Iš esmės pažangioji terapija įgyvendina naują požiūrį medicinoje, kai pereinama nuo standartizuoto ligos gydymo į labai tikslią, molekuliniais ir pažangiausiai fiziniams diagnostikos metodais paremtą individualią pacientų terapiją. Prielaidas tokio fundamentalaus posūkio į personalizuotą mediciną sudarė pastarųjų dešimtmečių mokslo atradimai molekulinės biologijos, genų ir ląstelių technologijų srityse. Pažangiosios terapijos metodai skverbiasi į visų sunkių ir retų ligų, tokių kaip vėžio, širdies ir kraujagyslių, metabolinių, neurodegeneracinių ir kitų susirgimų, gydymo sritis“, – sako LMT pirmininkas dr. Gintaras Valinčius.

Mokslinė pažanga medicinoje suteikė galimybę sukurti ir į klinikinę praktiką įdiegti naujus vaistinius preparatus, atveriančius iki tol neprieinamas gydymo galimybes. Pasak NST narės ir IMC direktorės dr. Tatjanos Ivaškienės, neišgydomų ar sunkiai išgydomų ligų pagrindą sudaro gydymas pažangiosios

terapijos vaistais, kurie apima somatinių ląstelių terapijas, genų terapijas, audinių inžinerijos ir sudėtinius vaistinius preparatus.

„Dėl pažangiosios terapijos vaistinių preparatų naujumo, sudėtingumo ir techninių ypatybių, jiems būtinos specialiai pritaikytos ir suderintos taisyklės, o vertinant pažangiosios terapijos vaistinius preparatus dažnai reikia labai specifinės patirties, kuri peržengia tradicinės vaistų srities ribas ir apima gretimas kitų sektorių sritis“, – pažymi T. Ivaškienė.

Anot NST pirmininko Algirdo Utkaus, retos ligos gali skirtis savo pobūdžiu ir simptomais, tačiau pažangi terapija gali suteikti asmens sveikatos priežiūros specialistams įrankius ir strategijas, padedančias geriau susidoroti su ligos iššūkiais ir pagerinti pacientų, sergančių retomis ligomis, gyvenimo kokybę. Konferencija vyks LMT Mažojoje salėje, Gedimino pr. 3, Vilnius. *Autorė yra LMT Komunikacijos ir veiklos organizavimo skyriaus vyriausioji visuomenės informavimo specialistė*

Prof. habil. dr. Antanas Svirskis (žr. 4–5 p.)

ŠIAME NUMERYJE

Medijų rėmimo fondo pranešimas ● 1 p.

Vilniaus universiteto naujienos ● 1–2 p.

Mykolo Romerio universitetas 2019–2023 metais ● 2, 4 p.

Ką akademinė bendruomenė žino apie planuojamus rinkimus ir kaip jiems ruošiasi? ● 3 p.

Lietuvos aktualijos – atkurti švietimo sistemą ● 4 p.

Apmąstymai, kas trukdo Lietuvai ekologizuoti žemės ūkį. Šveicarijos pamokos ● 4–5 p.

Kiek transhumanizme yra mokslo? ● 5–6 p.

Apsilankykite Gimtosios kalbos svetainėje ● 6 p.

Kolegos paminėjo Juozo Paškevičiaus 100-ąsias gimimo metines ● 8 p.

Kauno miesto trianguliacijos šimtmetis ● 9 p.

Griaunant buvusią lietuvių bažnyčią, rastas laiškas ateities kartoms ● 9–10 p.

Mokslo ir kultūros renginiai, parodos ● 10–12 p.

Naujos knygos ● 11 p.

MEDIJŲ RĖMIMO FONDO PRANEŠIMAS

Kviečiame teikti paraiškas finansinei paramai gauti

Medijų rėmimo fondas (MRF) kviečia teikti paraiškas finansinei paramai gauti. Paraiškos priimamos iki 2024 m. balandžio 3 d. 24.00 val. (imtinai). Primename, kad 2024 m. paraiškos teikiamos TIK elektroniniu būdu MRF elektroninės paraiškų platformoje adresu: <https://medijufondas.grantplatform.com/>

Prieš pateikiant paraišką, rekomenduojame susipažinti su MRF finansuojamų projektų teikimo taisyklėmis: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/72a8ba20d70611ead77e967e3995264>

Norime atkreipti pareiškėjų dėmesį, kad norint teikti paraišką būtina užsiregistruoti Viešosios informacijos rengėjų ir sklaidėjų informacinėje sistemoje VIRSIS.

Medijų rėmimo fondo konkursai finansinei paramai gauti:

- kultūrinės žiniasklaidos ir kultūros periodinių leidinių programa;
- regioninės žiniasklaidos programa;
- naujienų, tiriamosios ir šviečiamosios žurnalistikos programa;

Medijų rėmimo fondo direktorius Ruslanas Iržikevičius

– žiniasklaidos tautinių mažumų kalbomis ir lietuvių išeivijos (diasporos) žiniasklaidos programa.

MRF kovo 13–20 d. organizavo nuotolinius mokymus apie finansuojamų projektų teikimo taisyklės bei techninius paraiškų teikimo aspektus. Klausimus iš anksto galite siųsti el. paštu reda@medijufondas.lt, tel. +370 616 34013. Tiksliai kitų mokymų datas paskelbsime artimiausiu laiku.

VU NAUJIENOS

Taikomosios genomikos epidemiologijos vadovas

Pasirodė virusų tyrinėtojų Vilniaus universiteto (VU) Gyvybės mokslų centro mokslininko dr. Gyčio Dudo ir JAV mokslininkės dr. Allison Black knyga „The Applied Genomic Epidemiology Handbook: A Practical Guide to Leveraging

■ Nukelta į 2 p.

Taikomosios genominės epidemiologijos vadovas

■ Atkelta iš 1 p.

Pathogen Genomic Data in Public Health“ („Taikomasis genominės epidemiologijos vadovas: praktinis gidas, kaip panaudoti genominis duomenis visuomenės sveikatoje“). Knyga skirta visuomenės sveikatos specialistams, besidomintiems genominė epidemiologija arba norintiems pradėti ją taikyti

Dr. Gytis Dudas. VU nuotr.

savo darbe. Autoriai skaitytojus supažindina su esminiais genominės epidemiologijos principais, įrankiais ir genominės stebėsenos sistemų diegimu bei taikymu praktikoje.

„Epidemiologiją, kaip mokslo sritį, turbūt daug kas suvokia kaip bandymą suprasti ligas, jų paplitimą populiacijose ir veiksnius, atsakingus už tas ligas. Genomai – visa vieno

ar kito organizmo genetinė medžiaga – galbūt mažiau girdėtas, bet suprantamas terminas. Genominė epidemiologija neegzistuoja be nuolat tobulėjančių technologijų, dabartiniiais laikais leidžiančių nuskaityti bet kurio viruso, bakterijos ar grybo, sukeliančio ligą, genomą“, – pasakoja dr. G. Dudas. Parengta pagal VU pranešimą ■

Pedagogų rengimo centras

Liudmila Januškevičienė

Kovo 26 d. Šiauliuose atidarytas renovuotas Vilniaus universiteto (VU) Šiaulių akademijos Pedagogų rengimo centras. Viena iš VU Šiaulių akademijos stiprybių – pedagogų ir švietimo pagalbos specialistų rengimas Lietuvai. Po integracijos VU lėšomis atlikto pagrindinio pastato dalies modernaus remonto akademija tapo dar labiau pasiruošusi ruošti geriausius pedagogikos specialistus. Naujais ir įranga ir laboratorijos pedagogikos studijų programų studentams ir kvalifikaciją tobulinantiems šalies mokytojams užtikrins aukštą studijų kokybę europinio lygio bazėje.

„Šiuolaikiška, moderni ir į studentų

Vilniaus universiteto Šiaulių akademija

gerovę orientuota renovacija leido geriau pritaikyti erdves studijoms ir mokslui. Pagal naujausius standartus įrengti dėstytojų ir studentų grupių darbo kambariai, poilsio erdvės, būtinos studijų priemonės. Turime daug studentų iš įvairių miestų ir rajonų. Dalis persikvalifikuoja, todėl studijas nuo šiol labai kokybiškai galėsime organizuoti hibridiniu būdu – įrengta net 12 hibridinių auditorijų. Pedagogų rengimo centras Šiauliuose žinomas Lietuvoje dėl specialiosios pedagogikos ir logopedijos, jame įrengtos laboratorijos su naujausiomis ir svarbiausiomis studentams tai sričiai reikalingomis priemonėmis“, – sako VU Šiaulių akademijos direktorė prof. Renata Bilbokaitė. Parengta pagal VU pranešimą ■

LIETUVOS UNIVERSITETUOSE

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS 2019–2023 METAIS

Lina Gorbačiovienė

Kovo 14 d. Mykolo Romerio universiteto (MRU) rektorė prof. dr. Inga Žalėnienė pristatė 2019–2023 metų universiteto veiklos rezultatus universiteto tarybai. Penkerius metus apžvelgiančioje ataskaitoje buvo išskirtos pagrindinės MRU raidos kryptys. Viena iš svarbiausių universiteto pasiekimų – gebėjimas prisitaikyti prie šių laikų tikrovės, kuriai būdinga sudėtinga demografinė situacija, netolygi socialinė raida, sparti technologijų plėtra, besikeičiantys valstybės ir piliečių lūkesčiai mokslui ir studijoms. Praėjusi COVID-19 pandemija, išaugęs pragyvenimo sąnaudų lygis pasaulyje, nulemtas karo Ukrainoje, yra globalios krizės, su kuria universitetui teko susidurti per šį laikotarpį, bruožai.

Apibendrinama penkerių metų laikotarpį, MRU rektorė pabrėžė svarų universiteto indėlį, puoselėjant socialinės atsakomybės

misiją, kuri buvo pripažinta ir tarptautinėje akademinėje bendruomenėje. MRU parama Ukrainai pripažinta tarp geriausių „Observatory Magna Chart Universitatum“ inicijuotame mokslo projekte „Atsakingas ir visuomenės iššūkius reaguojantis universitetas“. Prof. dr. I. Žalėnienė atkreipė dėmesį į universiteto išskirtinumą, apibūdindama MRU kaip modernų ir dinamišką socialinių ir humanitarinių mokslų universitetą, suteikiantį šiuolaikinei karjerai būtinas kompetencijas ir vykdančią aukšto lygmens mokslinius tyrimus: „Tarptautiniai ekspertai

Vilniaus universiteto gimtadienio loterija

Liudmila Januškevičienė

Vilniaus universitetas (VU) kviečia savo 445-ąjį gimtadienį švęsti prasmingai. Visi norintys iki balandžio 9 d. galės dalyvauti VU rengiamoje internetinėje paramos loterijoje, prisidėti prie kilnaus tikslo ir laimėti per 30 prizų. Paramos loterijoje galite laimėti tokius prizus, kaip paukščių stebėjimo diena su VU alumnų ornitologu Mariumi Čepuliu, VU mokslis-

akreditavo MRU ilgiausiam – septynerių metų – laikotarpiui. Buvome gerai įvertinti palyginamajame mokslo vertinime, vyko daugiau nei pusės studijų kryptių akreditacijos, kurių rezultatai geri arba puikūs.“

ninkų knygos su jų autografais, rododendry sodinukai, naktinė ekskursija Molėtų observatorijoje, teniso kortų ir kitų sporto veiklų abonementai, asmeninė fotosesija, vargonų pamoka, savaitė poilsio Palangoje ir daug kitų vertingų prizų.

Visi loterijos metu surinkti pinigai papildys VU įsteigtą specialių 450-mečio stipendijų, skirtų būsimiems studentams iš socialiai pažeidžiamų šeimų, fondą. Autorė yra VU Viešosios komunikacijos projektų vadovė ■

Rektorė akcentavo universiteto bendruomenės dalyvavimą viešajame diskurse, keliant aktualius žmogaus teisių, vidaus ir tarptautinės politikos, ekonomikos, ■ Nukelta į 4 p.

2019–2023 metų veiklos rezultatų aptarimas Mykolo Romerio universitete. Luko Kodžio nuotr.

REDAKTORIAUS KOMENTARAS

BAIGIASI KETVIRTIEJI METAI

Jonas Jasaitis

Pabaiga. Pradžia – Nr. 5 (736)

Šios Vyriausybės valdymo laikotarpį labai tiksliai apibendrinu publicistas E. Čiulde: „Ingrida Šimonytė su bendražygių pagalba, bandžiusi pripratinti populiaciją prie min-

ties, kad lietuviškos tautinės tapatybės puoselėjimas yra pažangos stabdis, padarė visas kiaulystes, kurias tik galima padaryti per 4 metus, būnant valdžioje. Iki loginės pabaigos, siekiant kiaulyščių karalienės titulo, tetrūksta tik to, kad ji inicijuotų fizinių lietuvių naikinimą.“ Gal tik vietoje sąvokos „kiaulystės“ labiau tiktų „nusikaltimai“. Valdžiusių grupuotė pasikėsino į valstybės pamatus, užkrėsdama gyventojus antipilietiško nuotaikomis, ardydama visuomenės dorovę, pratindama prie minties, kad Lietuvoje nebegalima tikėtis teisybės, kad net pačius didžiausius nusikaltimus padarę asmenys liks nenubausti, o įvairiose valdžios struktūrose atsидūrę veikėjai yra ciniški vagys, valstybės lėšų grobystojai. Net priešai davę Seimo nariai iš kažkokio iki tol nežinomo sandėliuko tonomis nešė kavą, dangstėsi šimtais prabangių skėčių, pirkto po kelis naujausius kompiuterius ir telefonus, švaistė valstybės lėšas kelionėms, kurių paskirties niekas nežinojo.

Todėl vargu ar galima stebėtis, kad daugiau kaip tris dešimtmečius vykdoma „nacionalinio stadiono“ statyba neįgauna apčiuopiamo pavidalo, o šios „statybos“ kaina vis kyla dešimtimis milijonų. Vadinaujami stadiono statytojai išgrobstė per keturiasdešimt milijonų, po to kažkokiuose kazino didžiąją dalį pavogtų lėšų „pralošė“, o po mėnesio vėl mėgaujasi laisve. Suprask, tų milijonų niekas nebesugrąžins, nes jie pradingo lošimo namų seifuose ir virto teisėtu jų pelnu: „Viskas vyko pagal taisykles, pažeidimų neužfiksuota.“ Metų metais kysininkavo savivaldybių administratoriai, o iš tokios veiklos pelnėsi kompanijos, neturinčios jokios įtakos gyventojų bazinių interesų tenkinimui. Kažkuri ministrė užblokavo keliasdešimt milijonų, skirtų tarptautinei vienos iš seniausių pasaulio kalbų skaitmeninio programai, išvadindama šią programą „šieno ravėjimo“ projektai, ir niekas jos neperspėjo. Nors įvairių kiaulyščių būta ir ankstesnėse valdžiose, bet tokio dydžio aferų iki šiol Lietuvoje dar neteko regėti.

Taigi baigiasi ketvirtieji dabartinės Vyriausybės valdymo metai ir viešoji erdvė vis labiau užpildoma būsimų rinkimų tematika. Tačiau ar Lietuvos visuomenė bent pradėjo ruoštis galimoms politinėms permainoms, ar bent įsivaizduoja, kaip jos turi atrodyti? Klasikinė prasme, jei visuomenė yra nusivylusi dabartiniais valdančiais, pergals perspektyvos atsiveria opozicijai. Bet ar Lietuvoje yra bent kiek tiksliau suvokiama opozicija? Ką rinkime į naują Seimą, kas turėtų tapti naujosios Vyriausybės nariais, pajėgiais iškovoti dabartinių valdančiųjų sukauptą purvyną ir imtis permąstymo, kurių atidėlioti nebegalima? Ar tie, kurie šiuo metu išrinkti, suvokia, kas jų laukia?

Viešojoje erdvėje retkarčiais sumirga tokios sąvokos, kaip „kairieji“ ir „dešinieji“. Bet ar būsime rinkėjai yra bent susimąstę, koks jų turinys dabartinėje Lietuvoje? Ar toks primityvus vadovėlinis skirstymas bent kiek aprėpia dabartinę valstybės politinį paveikslą? 1989–1990 metais buvo labai aiškus pasirinkimas: kompartija arba Sąjūdis. Buvo labai aišku, ką siūlo vieni ir kiti. Dabar atsидūrėme analogiškoje situacijoje, kai tenka klausiti savęs, ar išliks Lietuvos Respublika. Tik kaip susigaudyti, kas laukia Lietuvos jau artimiausiais metais ir kokios alternatyvos matomos horizonte, daugelis rinkėjų nėra susimąstę. Diskusijos, kur esame stumiami ir kaip galėtume atsilaikyti, vyksta tik labai siaurose erdvėse. Viešoji erdvė mums vis kaišioja „socdemus“ ir „liberalus“, už kuriuos neva esame pasirengę balsuoti, nors puikiai žinome, kad jokios rimtos strategijos, kaip tvarkytis valstybėje, nėra viena iš prognozuojamų „laimėtojų“ net nepradėjo kurti.

Lietuva yra Europos Sąjungos narė. Šį faktą dauguma vertiname teigiamai. Tačiau ar pati Europos Sąjunga šiandien dar tebėra tokia, į kurią įstojome, ar ji vis labiau stumiama tapti federacija, kurioje ją sudarančios valstybės tampa tik iš centro valdomomis „provincijomis“, visiškai panašiai kaip buvusioje „sovietų sąjungoje“? Ar pagal dabartinę neomarksistinę ideologiją bent kokią įtaką dar turėtų valstybių narių konstitucijos?

Juk vadinamasis centras jau pasikėsino į tokias bazines sąvokas, kaip tautinė nacionalinės valstybės sudėtis, kai tautos sąvoka pripažįstama tik didžiausioms valstybėms: Prancūzijai, Vokietijai ir gal dar Ispanijai. Tačiau ir jose jau dabar atvykėliai iš kitų žemynų sudaro vis didesnę dalį. Tai ar liks tokia sąvoka, kaip valstybinė kalba Italijoje ir Lenkijoje, juo labiau Lietuvoje? Ar ir pas mus bus daugomos bažnyčios ir statomos mečetės, nebyliai pripažįstant, kad islamas įsiviešpataus visame pasaulyje? Ar bus išsižadėta to, kad visa europinė kultūra pastatyta ant krikščioniškos kultūros pamatų? Juk net iš dabartinio Vatikano vis dažniau girdime samprotavimus, keistai sutampančius su Kremliaus ideologija.

Kuo toliau, tuo labiau tenka sunerinti, kad pasaulį bando unifikuoti, kėsinantys net į tokias pamatines sąvokas, kaip lytis, šeima, meilė, skaistybė ir ištikimybė, jau nekalbant apie sąžinę ir dorovę. Ir tai vyksta ne kažkur toli, bet mūsų gimtinėje. Juk tai mes turime švietimo, mokslo ir sporto ministrą, kuris sakosi nežinąs, kiek yra lyčių, juk tai mūsų mokyklose įdiegta „gyvenimo igūdžių programa“, kuri lyčių santykius sutapatino tik su fiziniu malonumu, o tokia elgsena brukama net į ikimokyklinę įstaigą. Juk tai Lietuvos sveikatos ministras legalizavo hormoninių preparatų, skatinančių lyties keitimo tendencijas, vartojimą. Tad ar reikia stebėtis, kad atsiranda „mokslininkai“, propaguojantys dirbtines gimdas ir pramoninę kūdikų gamybą? Jokia dabartinio pasaulio laboratorija nėra atskleidusi, kaip atsiranda mintys ir jausmai, bet jau yra tokių, kurie bando „pagerinti“ mąstymą, į žmogaus smegenis implantuodami neva tai skatinančius daviklius. Žmogus vis labiau gąsdinamas dirbtiniu intelektu, kuris neva jau dabar pranoksta žmogų, nors tas vadinamasis intelektas tėra tik kompiuterinių programų rinkiniai. Tos programos yra utilitarinės, pritaikytos šių dienų verslo poreikiams, tačiau iki žmogiškojo intelekto esmės suvokimo jų kūrėjai dar yra nutolę milijonais šviesmečių.

Besikėsinantys į pamatines žmonijos vertybes (meilę, šeimą, tautą, kultūros paveldą ir net kalbą) nenori kurti programų, kurios apsaugotų žmonijos egzistavimą. Kuo užsiima visos tos „generalinės asamblėjos“ ir „jungtinės tautos“, kad pasaulyje pagaliau įsivyratų taika? Juk puikiai suvokiama, kad Trečiojo pasaulinio karo niekas nelaimėtų, o planeta virstų kruvinų griuvėsių sąvartynu, žinoma, jei išvys išliktų. Po aštuonių dešimtmėčių pačia baisiausia forma atgimė fašizmas, tačiau rusiškėji fašizmas tokias etiketes bando klijuoti besiginantiems. Žemėje greičiau už bet kokią epidemiją formuojasi karinių konfliktų židiniai, kasdien žūsta šimtai ir sužalojami tūkstančiai civilių, bet jokia „asamblėja“ net nebando jų užgesinti.

Kuo turėtų rūpintis suverenių valstybių valdžių struktūros? Labai gerai žinoma, kad valstybės gebėjimas apsiginti priklauso nuo jos visuomenės kokybės, nuo gebėjimo susitelkti. Tačiau susitelkti gali tik tokia visuomenė, kurioje vyrauja sveika gyven-sena ir stiprus socialinio teisingumo jausmas. Tik visuomenė, kurios nendrasko turtinė nelygybė, vienija stipri dorovinė atmosfera ir veikia gilų išsilavinimą teikiančią švietimo sistema. O ką dabar matome Lietuvoje? Būsimoje rinkimuose visuomenė turi labai aiškiai suvokti, kad mums būtina tokia valdžios sistema, kuri yra pasirengusi telkti visuomenę. O tam reikalingas pasitikėjimas tarp valdžios ir visuomenės. Tie, kurie valdo dabar, yra praradę paskutinius pasitikėjimo likučius.

Taip, kaip ir 1989–1990 metais, mes labai aiškiai turime matyti politinę jėgą, pasirengusią dirbti visuomenės labui. Visi išrinktieji turi būti pasirengę pastoviai (ne rečiau kaip kas trys mėnesiai) atsiskaityti rinkėjams, ką jie pažadėjo ir ką padarė. Jeigu kažkurie pažadai neįgyvendinami, kokie vidiniai ir išoriniai veiksniai stabdo jų įgyvendinimą? Pirmiausia tai privers kiekvieną kandidatuojančią nežadėti tautai to, ko nepajėgs vykdyti. Jau seniai pribrendo laikas numatyti išrinktųjų atšaukimą, kai rinkėjai turi nediskutuotiną galimybę pasakyti net ir taip: „Klausyk, Petrai (Rokai, Adomai...), Tu neapsivogei ir neprisi-melavai, bet tau paprasčiausiai nesiseka, nes neturi gebėjimų vykdyti tau skirtų pareigų. Todėl pasitrauk, nelaukdamas tų ketverių metų, t. y. kadencijos, pabaigos. Ramiai grįžk į savo buvusį darbą, o mes, rinkėjai, ieškome, kas tave pakeis...“

Rinkėjai turi aiškiai matyti ne dešimtis partijų, ne šiaudinėmis etiketėmis pasidabinusių grupuočių mišrainę, o susitelkusią politinę jėgą, kuri, kaip ir Sąjūdžio laikais, gebėtų pasakyti, kokių permąstymo Lietuvai reikia ir kaip sieks jas įgyvendinti. Mums turi būti aiškus pasirinkimas iš dviejų: „buvusieji“ arba „atkuriantieji anų sužalotą valstybę“.

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PRANEŠIMAI

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMAS

Seimas priėmė rezoliuciją, raginančią uždrausti rusiškų grūdų importą visoje Europos Sąjungoje. Kovo 14 d. Seimas vienbalsiai pritarė rezoliucijai, kuri ragina Europos Parlamentą ir Europos Sąjungos Tarybą, Europos Vadovų Tarybą neatidėliotinai ir vieningai uždrausti rusiškos bei baltarusiškos kilmės grūdų importą į Europos Sąjungos (ES) teritoriją, o esant poreikiui, naudoti Ukrainos žemės ūkio tiekiamą produkciją. Anot rezoliuciją inicijavusio Seimo Kaimo reikalų komiteto pirmininko prof. Viktoro Pranckiečio, šis dokumentas aiškiai pasako, kad Europoje rusiška žemės ūkio produkcija yra nepageidautina. „Tai ne tik padėtų palaikyti grūdų kainą, bet ir užtikrintų ūkininkų protesto reikalavimų įgyvendinimą“, – teigia V. Pranckietis. Remti ukrainietišką žemės ūkio produkciją ją superkant ES mastu, vasario 29 d. pakvietė ir Seimo Liberalų sąjūdžio frakcijos seniūnas Eugenijus Gentvilas. Šiuo reikalu jis kreipėsi į Lietuvos Respublikos Prezidentą Gitaną Nausėdą, užsienio reikalų ministrą Gabrielių Landsbergį ir Lietuvos europarlamentarus.

Dėl galimos korupcijos krašto apsaugos sistemoje generalinė prokurorė pavedė STT atlikti tyrimą. Reaguodama į Seimo Demokratų frakcijos „Vardan Lietuvos“ Generalinei prokuratūrai pateiktą raštą, kuriuo prašoma įvertinti viešojoje erdvėje pasirodžiusią informaciją apie galimą korupciją krašto apsaugos sistemoje, generalinė prokurorė pavedė Specialiųjų tyrimų tarnybai (STT) atlikti nurodytų faktinių aplinkybių patikslinimą ir priimti sprendimą. Valstybės institucijos privalo užtikrinti skaidrų ir efektyvų valstybės lėšų panaudojimą, kad valstybės biudžeto pinigai netaptų pasipelnymo šaltiniu, būtų užkirstas kelias piktnaudžiavimui ir korupcijai.

Seimas pritarė atnaujintos Krašto apsaugos sistemos plėtos ir stiprinimo programos projektui. Šiame dokumente pateikiama glausta Krašto apsaugos sistemos (KAS) aplinkos analizė, taip pat nustatomi pagrindiniai veiksmai, reikalingi KAS bendradarbiavimui su institucijomis, kurios karo atveju būtų priskirtos prie ginkluotųjų pajėgų, užtikrinti. Programoje išskiriami pagrindiniai prioritetai: iki 2027 m. turėti įrengtą priimančiosios šalies paramos infrastruktūrą, tinkamą Vokietijos brigadai priimti, suformuoti nacionalinę diviziją ir įgyvendinti visuotinės gynybos principą. Siekiant reikšmingai padidinti gynybai parengtų piliečių skaičių ir paspartinti aktyviojo rezervo formavimą, priimti sprendimą dėl nuoseklaus privalomosios pradinės karo tarnybos karių skaičiaus didinimo pagal krašto gynybos poreikius. Stiprinant Lietuvos kariuomenės kovinę galią ir atgrasymo potencialą, programoje numatomos bendros gynybai skirtos išlaidos (dalis nuo bendrojo vidaus produkto): 2024 m. – 2,77 proc., 2025 m. – 3 proc., 2030 m. – 3 proc.

Baltijos jūros regiono šalių parlamentarai aptarė energetinio saugumo, savarankiškumo, atsparumo ir susisiekimo klausimus. Kovo 18 d. Seimo delegacijos Baltijos Asamblėjoje pirmininkas ir Baltijos Asamblėjos Prezidentas Andrius Kupčinskas dalyvavo Baltijos jūros parlamentinės konferencijos Energetinio saugumo, savaiminio tvarumo, atsparumo ir junglumo darbo grupės (BJPK DG) posėdyje Helsinkyje, kuriame pasidalyta gerąja patirtimi, kaip užtikrinti energetinį saugumą, savarankiškumą, atsparumą ir susisiekimą Baltijos jūros regione.

Pastebima, kad vienas iš didžiausių regiono iššūkių – energetikos, ekonomikos ir visuomenės saugumo užtikrinimas. Baltijos šalių sinchronizavimą su Europos elektros tinklais planuojama užbaigti 2025 m. Tai leis Baltijos šalių elektros perdavimo sistemai tapti Europos sistemos dalimi ir užtikrinti didesnį energetinį saugumą ir nepriklausomybę.

Baltijos jūros regione yra didžiulis vėjo energijos potencialas, tačiau šalys jo neišnaudoja. Vėjas regione yra antras pagal dydį elektros energijos šaltinis. Vėjo energetikos projektų plėtra regione turi būti geriau koordinuojama, nes

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PRANEŠIMAI

■ Atkelta iš 3 p.

daugelis susiduria su sunkumais, prieiga prie projektų ar jų įgyvendinimas užtrunka per ilgai. „Baltijos šalyse pastebimas neišnaudotos atsinaujinančios energijos sistemos galimybės. Šalys turi didelį potencialą ap rūpinti Europos Sąjungos valstybes nares žaliaja energija. Kartu labai svarbu apsaugoti strateginę energetikos infrastruktūrą nuo agresyvių ir priešiškių nusiteikusių Rytų kaimynės“, – sakė Baltijos Asamblėjos Prezidentas A. Kupčinskas.

BJPK DG posėdyje aptarti klausimai, susiję su kariniu mobilumu ir transportu. Anot A. Kupčinskio, Baltijos jūros regiono integracija įvairiose srityse, įskaitant transportą, skaitmeninį ryšį ir gynybą, yra laikoma labai svarbia regiono saugumui ir plėtrai. „Baltijos jūros regionas turi potencialą tapti integruota gynybos zona, kurioje glaudžiai bendradarbiaujama pakrančių, oro

ir jūrų gynybos srityse. Karinio mobilumo stiprinimas arba naujos karinio mobilumo strategijos kūrimas turėtų būti bendras visų skirtingų transporto rūšių prioritetasis“, – pažymi Seimo delegacijos Baltijos Asamblėjoje pirmininkas ir Baltijos Asamblėjos Prezidentas A. Kupčinskas.

Laisvės kovų ir valstybės istorinės atminties komisija kviečia teikti siūlymus dėl 2027 atmintinų metų. Komisija kviečia visuomenines organizacijas ir asociacijas, kūrybines sąjungas, bendruomenes, akademinę bendruomenę, valstybės ir savivaldybių institucijas, visus Lietuvos Respublikos piliečius iki 2024 m. gegužės 10 d. teikti siūlymus dėl 2027 atmintinų metų paskelbimo, atsižvelgiant į istorinės, kultūrinės, socialinės atminties išsaugojimo svarbą ir prioritetus, išskirtines istorinių įvykių, kultūros reiškių, žymių asmenybių sukaktis.

Atmintini metai nustatomi ir skelbiami,

vadovaujantis šiais principais:

– jubiliejinės sukakties nustatymo – Lietuvos valstybingumui svarbios datos minimos pradedant 20-osiomis metinėmis iki 100-ųjų metinių – kas dešimt metų, nuo 100-ųjų metinių – kas 25 metai, nuo 200-ųjų metinių – kas 50 metų, nuo 300-ųjų metinių – kas 100 metų;

– Lietuvos Respublikos piliečiams, pilietinei savimonei, nacionalinei kultūrai svarbios datos minimos pradedant 100-osiomis metinėmis kas 50 metų;

– iškilų asmenybių, nusipelnusių Lietuvos valstybingumui, mokslui, menui ir kultūrai, svarbios datos pradedamos minėti nuo 100-ųjų metinių – kas 25 metai, nuo 200-ųjų metinių – kas 50 metų.

Surinkus 2027 metų siūlymus, Laisvės kovų ir valstybės istorinės atminties komisijos posėdžiuose vyks nominuojamų metų atranka ir diskusijos su istorikais, politikais,

įvairiomis institucijomis, bendruomenėmis ir asociacijomis. Atmintini metai skelbiami ne vėliau kaip likus dvejiems metams iki atmintinų metų pradžios, siekiant laiku numatyti valstybei reikšmingų minėjimų įgyvendinimui reikalingą biudžetą, parengti programas ir planuojamas priemones. Siūlymus prašoma siųsti: Laisvės kovų ir valstybės istorinės atminties komisijai, Gedimino pr. 53, 01109 Vilnius, el. paštu priim@lrs.lt

Primename, kad Seimas yra paskelbęs 2024 atmintinus metus: NATO ir Europos Sąjungos, Dainų šventės ir Diplomato Lozoraičių metais; 2025 atmintinus metus: Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus ir Baroko literatūros, Mikalojaus Konstantino Čiurlionio bei lėktuvo „ANBO“ ir Lietuvos aviacijos kūrėjų metais. 2026 atmintinus metus: Motiejaus Kazimiero Valančiaus, Lietuvos radijo ir Lietuvos Helsinkio grupės metais. ■

LIETUVOS AKTUALIJOS

MINISTRAS TURĖTŲ PAKLAUSTI SAVĘS, KĄ DARAU NE TAIP TARPINIAI PATIKRINIMAI VIRTO SKANDALU

Mokiniamis prabilus apie ketinimus rengti protesto akcijas dėl tarpinių patikrinimų, kuriuose, jų žodžiais tariant, mokiniai traktuojami kaip „eksperimentinės žiurkės“, socialdemokratams susitiko su Moksleivių sąjungos atstovais. Vilniaus moksleiviai laukia žinutės iš savivaldybės dėl leidimo piketuoti. Socialdemokratams ragina ministeriją suteikti mokiniamis aiškias garantijas dėl egzaminų perlaikymo, nedelsiant keisti patikrinimų tvarką, kad užduotims atlikti būtų numatyta daugiau laiko, nedelsiant spręsti techninius nesklaidumus ir

kitaip pasirūpinti patikrinimų objektyvumu ir vaikų psichologine sveikata.

„Kartu su mokiniais galime tik apgailestauti, kad vienuoliktokams tenka visa tai patirti. Ministras Gintautas Jakštas yra netekęs švietimo bendruomenės pasitikėjimo. Drauge su pedagogais raginame atidėti perėjimą prie atnaujinto ugdymo turinio ir nerengti tarpinių patikrinimų nepasirengus. Baisu, kai dėl valdininkų aplaidumo rizikuojama sugadinti vaikams gyvenimą, pakenkti jų ateities galimybėms“, – komentuoja Lietuvos socialdemokratų partijos Seimo frakcijos

seniūno pavaduotoja Orieta Leiputė.

Pasak Lietuvos moksleivių sąjungos prezidento Jono Trumpos ir viceprezidento Emilio Mikulskio, „Nacionalinės švietimo agentūros nesąmonės nėra naujiena, visgi, jų kiekis šiais metais kėsina į naujus rekordus“. Moksleivių atstovai apibendrina savo reikalavimus: prailginti patikrinimo laiką bent pusvalandžiu, nes pritrūksta laiko atsakymams ir sistema neretai stringa; sudaryti galimybes neiti į pamokas prieš tarpinį patikrinimą; leisti perlaikyti tarpinį patikrinimą dar šiais metais arba kitais metais; leisti kitais

metais laikyti tarpinį patikrinimą šiemet nelaikiusiems vienuoliktokams.

Seimo narys socialdemokratas Kęstutis Vilkauskas primena, kad dar prieš pradedant mokslo metams, pedagogai įspėjo, kad tarpiniai patikrinimai virs skandalu. „Vadovėlių nėra, mokytojai neparengti ir jų tragiškai trūksta, neaišku, kaip ir iš ko ruošti patikrinimus, vaikai bauginami ir stumdomi, ministras arogantiškai atsikalbinėja ir nesiteikia išgirsti bendruomenės įspėjimų. Dar kartą raginame ministrą atsistatydinti“, – sako K. Vilkauskas. *Parengta pagal Seimo pranešimą* ■

KAS TRUKDO LIETUVAI EKOLOGIZUOTI ŽEMĖS ŪKĮ?

Prof. habil. dr. Antanas Svirskis

Pabaiga. Pradžia – Nr. 4 (735)

Šveicarija – žemiškas rojus žmogui ir gamtai bei sektinas pavyzdys Lietuvai. Nemažai mūsų valdininkų, mokslo darbuotojų ir net žemdirbių jau turi galimybę lankytis daugelyje Europos šalių. Jie

galėtų pasimokyti, kaip tvariai ūkininkauti ir saugoti gamtą, kaip išvengti klaidų. Deja, pas mus einama lengviausiu keliu: auginame tik varpinius javus, rapsus, cukrinius runkelius ir dar keletą kitų augalų rūšių. Pavyzdžiu galėtų būti Šveicarija ir Skandinavijos šalys. Man labiausiai patiko nuostabios šalies – Šveicarijos – žemės ūkis. Šveicarijos plotas – 41,3 tūkst. kv. km, taigi maždaug trečdaliu

mažesnis nei Lietuvos. Du trečdalius šalies užima sniegu ir ledu padengti kalnai, uolos, miškai ir alpinės pievos. Tik ketvirtadalis teritorijos tinka žemdirbystei. Tačiau šioje šalyje gyvena 8 mln. žmonių. Apie 40 proc. (1,7 mln. ha) teritorijos sudaro žemės ūkio naudmenys. Tris ketvirtadalius šio ploto užima pievos ir ganyklos. Todėl nenuostabu,

■ Nukelta į 5 p.

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS 2019–2023 METAIS

■ Atkelta iš 2 p.

švietimo klausimus, teikiant ekspertų išvadas Seimui ir Vyriausybei, bendradarbiaujant su socialiniais partneriais ir telkiant MRU alumnų tinklą tiek Lietuvoje, tiek užsienyje. Ji pažymėjo didžiulį MRU alumnų indėlį, tobulinant įstatymų leidybą ir dalyvaujant Lietuvos bei tarptautinio verslo, švietimo, kultūros ir daugelio kitų įstaigų veikloje. Per pastaruosius penkerius metus MRU įgijo reikšmingų tarptautinių asociacijų ir teminių akademinų tinklų nario vardą.

MRU, „QS World University Rankings by Subject 2023“ duomenimis, teisės kryptyje pateko tarp geriausių pasaulio universitetų, užimdama 200–250-ąją poziciją. Prestižinė pasaulio reitingų agentūra „Times Higher Education Impact Rankings“ MRU apdovanojo, kaip vieną iš didžiausių įdirbių darniam vystymuisi darančių aukštojo mokslo insti-

tuciją kokybiško išsilavinimo, miestų ir bendruomenės raidos, teisingumo ir partnerystės srityse. Universitetų reitingavimo agentūra „QS World University Rankings: Sustainability“ 2023-iaisiais skyrė 268-tą vietą Europoje ir 637-tą vietą pasaulyje mokslinių tyrimų, aplinkosaugos studijų, lygių galimybių, švietimo poveikio, sveikatos, gerovės ir universiteto valdymo srityse. Tarptautinė universitetų darnios veiklos reitingavimo agentūra „UI GreenMetric“ 2023 m. MRU suteikė 547-tą vietą. Agentūros teigimu, MRU didžiausią įtaką darė mokslinių tyrimų, energetikos ir klimato kaitos bei atliekų tvarkymo srityse.

Profesorė I. Žalėnienė priminė MRU UNESCO Dirbtinio intelekto, naujųjų technologijų ir inovacijų visuomenei centro įsteigimą. Australijos RMIT ir MRU bendradarbiavimas leido įkurti bendrą Kibernetinio

saugumo tyrimų centrą. Pasak rektorės, tai puikus tarptautinių tyrimų ir tarptautinio bendradarbiavimo pavyzdys, rodantis, kiek daug universitetas pasiekė pastaraisiais metais. MRU 2023 m. tapo Europos reformų universitetų aljanso (ERUA) nariu. Narystė šiame aljanso suteikia naujų galimybių sujungti partnerių jėgas, prisidedant prie visai Europai svarbių pokyčių.

Kalbėdama apie mokslinį universiteto potencialą, rektorė akcentavo nuolat augantį MRU mokslininkų išleistų monografijų ir kitų publikacijų solidžiuose tarptautiniuose mokslo leidiniuose skaičių bei aukštą MRU mokslininkų darbų citavimo indeksą: „Nuo 2019 metų Web of Science duomenų bazėje esančių MRU mokslo publikacijų skaičius padidėjo 59 proc., o citavimas išaugo 129 proc. Scopus duomenų bazėje esančių

mokslo publikacijų citavimas išaugo 168 proc., o jų skaičius didėjo 77 proc.“

MRU Tarybos pirmininkas, Europos Sąjungos Teisingumo Teismo ir Lietuvos Konstitucinio Teismo teisėjas, Nepriklausomybės akto signataras prof. Egidijus Jarašiūnas padėkojo rektorei už išsamų penkerių metų veiklos pristatymą. Kreipdamasis į universiteto bendruomenę, jis pažymėjo: „Be MRU bendruomenės – Senato, Rektorato, studentijos ir administracijos darbuotojų – indėlio nebūtų įmanoma pasiekti tokios pažangos.“ Senato pirmininkas prof. dr. Romas Prakašas pristatė Senato 2023 m. veiklos apžvalgą ir pasidžiaugė konstruktyviu bendradarbiavimu su universiteto Taryba. Rektorė įteikė padėkas universiteto darbuotojams už prasmingą veiklą, kuriant ir puoselėjant universitetą. ■

KAS TRUKDO LIETUVAI EKOLOGIZUOTI ŽEMĖS ŪKĮ?

■ Atkelta iš 4 p.

kad 75 proc. žemės ūkio produkcijos Šveicarija gauna iš gyvulininkystės.

1992 m. Šveicarijoje buvo surengtas referendumas, kur buvo klausama, koks turi būti šalies žemės ūkis ateityje. Absoliuti referendumo dalyvių dauguma pasisakė už žemės ūkio ekologizavimą. **Vidutinis ūkio dydis – 14,2 ha.** 1998 m. šalyje buvo 76 tūkst. ūkių, iš kurių net 6 400 yra ekologiniai. Nemaža jų dalis pasirinko biodinaminę žemdirbystės sistemą. Įvairūs paramos fondai apmoka beveik 50 proc. ūkininkų žemės ūkio sąnaudų. Todėl pagamintos ekologinės žemdirbystės produkcijos kainos nedaug skiriasi nuo integruotų ūkių produkcijos kainų ir turi didelę paklausą. Chemizuoti ūkiai Šveicarijoje iš valstybės negauna jokios paramos. Todėl beveik visi žemdirbiai pradėjo ūkininkauti pagal integruotos žemdirbystės programą, kurioje gerokai ribojamas pesticidų ir cheminių trąšų naudojimas. Šioje veikloje geri jų pagalbininkai – žemės ūkio mokslas ir konsultavimo tarnyba. Yra didelis biopreparatų pasirinkimas.

Šveicarijoje lankiausi tris kartus. Neteko girdėti dejuojant, kad čia ūkiai – per smulkūs. Šveicarijoje žemės ūkio veikloje dalyvauja vos 4 proc. dirbančiųjų, tačiau tvarka švytinčiuose kaimuose ir tobuluose vienkiesiuose gyvena kur kas daugiau triūsiančiųjų jau kitose srityse ir pensininkų. Galbūt dėl to šveicarai, nepraradę ryšio su gamta, rūpinasi jos, o kartu ir žmogaus, išsaugojimu. Šio kalnuoto krašto landsaftas yra toks įvairus, kad šalyje galima rasti vos ne visos Europos agroklimatinių regionų juostas. Dauguma sėjomainų laukų yra vos 1–2 ha. Todėl jiems pakanka šiuolaikinės mažagabaritės technikos ir nereikia plačių kelių. Beveik visi ūkiai yra mišrūs, auginama įvairių rūšių ir veislių augalus bei gyvulius, turi nedideles produkcijos perdirbimo linijas, kuriose gamina sūrius, mėsos gaminius, kepa sausainius ir kitokius produktus, kuriuos dažniausiai parduoda nuolatiniams pirkėjams.

Nedirbami plotai, apsauginės juostos ir net pakelės primena natūralią, gražią pievą. Jiems prižiūrėti ir tvarkyti skiriamas nuolatinis dėmesys. Šioje šalyje, nepaisant gamtinės aplinkos įvairovės, didelės pagarbos miškams ir kitiems želdiniams bei riboto žemės naudmenų ploto, valstybė skatina laikinai nedirbamas žemes konservuoti ir natūralizuoti, kartu išsaugant ir gyvąją gamtą. Ūkininkai, nutarę nedirbti ne mažiau kaip 7 proc. viso savo ūkio ploto ir tvarkingai jį prižiūrėti bent penkerius metus, iš valstybės

Prof. Antanas Svirskis su šeimos nariais

kasmet gauna kompensaciją, kuri prilygsta 5 tonų už ha kviečių derliaus kainai. Šie plotai užsėjami, paprastai, pievų augalų sėklų mišiniais, kur yra primaišyta bent 30 pievų gėlių rūšių sėklų. Tokiais sėklų mišiniais apsejamos ir pakelės bei vandens telkinių apsauginės juostos.

Natūralios pievos žydi visą vasarą. Pagrindinis reikalavimas – jas nušienauti tik vieną kartą, kai subręsta dauguma mišinyje augančių augalų sėklų. Pievų gėlių sėklų auginimu užsiima keliolika ūkių, kurie sėklas net eksportuoja ir brangiai parduoda įvairiose šalyse. Lankėmės ūkyje, kur du broliai ūkininkai atsisakė 200 melžiamų karvių fermos ir ėmėsi auginti pievų gėles. Jie auginama apie 120 rūšių pievų gėlių sėklas, išleido gražiai iliustruotą katalogą ir kainoraštį. Įdomu tai, kad beveik visos šiame kataloge įvardintos pievų gėlės augo arba auga ir Lietuvoje.

Negali atsidžiaugti šių ūkininkų darbais bei pelnu, todėl nenuostabu, kad žiemas jie leidžia šiltuose kraštuose. Kai kurių rūšių pievų gėlių sėklos kainuoja nuo keliolikos iki kelių šimtų eurų už kilogramą, tačiau jos yra smulkios, todėl į varpinių žolių sėklų mišinį ne tiek daug jų reikia dėti. Svarbu, kad kvadratiname metre sudygtų ne mažiau kaip 30 įvairių augalų rūšių. Toks yra natūralių pievų standartas. Reikėtų, kad ir mūsų šalyje atsirastų bent keli tokie sėklininkystės ūkiai: pinigai liktų Lietuvoje, o visą vasarą žydinčios pievos džiugintų visus.

Išsamiai susipažinome su Reinau „Sativa“ sėklininkystės ūkiu. Tai UAB, kuri trisdešimčiai metų išsinuomojo vienuolyno

Kaimo kraštovaizdis

ūkį ir ėmėsi visapusiškos veiklos: įkūrė kelias įmones, pieninę, lentpjūvę, laiko 60 karvių, prižiūri vynuogyną, vykdo biodinaminę žemdirbystę ir užsiima žmonių su psichine negalia socialine rūpyba bei rehabilitacija. Bendrovei vadovauja garsus psichiatras ir politikas Martinas Otto su kolegomis. Jis ne kartą lankėsi mūsų šalies ekologiniuose ūkiuose. Šiame ūkyje yra įdarbinta apie 100 žmonių, 20 iš jų – neįgalieji. Valstybė tiems, kurie įdarbina neįgalų žmogų, moka po 60–80 frankų už dieną.

Svarbiausia bendrovės „Sativa“ veiklos kryptis – aprūpinti ekologinės žemdirbystės ūkius sėkla, nes nuo 2004 m. IFOAM sprendimu šiuose ūkiuose galima sėti tik ekologiškai išaugintų augalų veislių sėklas. Ūkis auginama 300 įvairių augalų rūšių ir veislių sėklas. Taikoma 12 laukų sėjomaina. Ūkis sėklas paruošia, supakuoja ir parduoda tiesiogiai, be tarpininkų. Turi daugiau kaip 400 nuolatinių pirkėjų. Ūkio specialistai patys parenka tinkamiausias ekologiniam ūkininkavimui veisles. Pagrindiniai ekologiniuose ūkiuose auginamų veislių kriterijai – atsparumas ligoms ir kenkėjams bei sugebėjimas stelbti piktžolės ir vienodu laiku subrandinti sėklas. Veiklos rezultatai – jau akivaizdūs. Pavyzdžiui, šiame ūkyje auginamų atrinktų morkų veislių sėkla jau aprūpinama dauguma Šveicarijos ir trečdalis Prancūzijos ekologinių ūkių.

Be viso to, Reinau bendrovės nariai užsiima kraštovaizdžio modeliavimu. Nors ir stokoja žemės, jie 30 ha skyrė miškui sodinti ir natūralioms juostoms formuoti. Šveicarai įsitikinę, kad ekologinės žemdirbystės

ūkiuose kas 40 metrų turėtų būti natūralios gamtos juostos. Gamtiniu požiūriu svarbiausias dalykas čia yra miško ir lauko, upės ir pievos riba. Apskaičiuota, kad pievose gyvena ir peri 5, miške – 7, o pamiškėse – net 30–40 paukščių rūšių.

Martinus su pasididžiavimu parodė apie 100 metų gyvatvorę, kurioje auga apie 30 medžių bei krūmų rūšių, ir natūralias skiriamąsias laukų juostas. Augalų rūšys taip parinktos, kad nesudarytų tinkamų sąlygų ligoms ir kenkėjams plisti, sukurtų palankią atmosferą paukščiams, naudingiems vabzdžiams bei kitiems gyvūnams veistis ir daugintis. Šis ūkis turi 150 ha nuosavos žemės, dar šiek tiek jos nuomoja, jam priklauso ir 70 ha miško. Žemė – nederlingas lengvas priemolis ant žvyro (humuso yra tik apie pusė procento).

Visoje ūkio teritorijoje įrengtas požeminis drenažas, kuris Reino vandeniui drėkina laukus. Anksčiau ūkis kasmet naudojo daug mineralinių trąšų (vien azoto – apie 70 tonų). Mineralines trąšas pakeičia 130 galvijų (tame skaičiuje – 60 melžiamų karvių) mėšlas ir kompostai bei biodinaminiai preparatai. Kaip žalią trąšą čia paplitusios garstyčios ir rapsai. Karvės, šeriamos vien žoliniais pašarais, duoda 20 ir daugiau litrų pieno per parą. Šeriant papildomai koncentrais, primilžis būtų dvigubai didesnis, tačiau tada karvės daug greičiau „pasentų“, o dabar jos lieka produktyvios aštuonias ar net daugiau laktacijų. Jos gydamos homeopatiniais vaistais, pieno savikaina – gerokai mažesnė, o jo kokybė – nuostabi. Kas trukdo bent keletą tokių ūkių turėti ir Lietuvoje? ■

Transhumanizmas: problemos ir naujovės

Skyrių veda prof. Dobilas Kirvelis

TRANSHUMANIZMAS – MOKSLŲ IR TECHNOLOGIJŲ KŪRYBA

Pabaiga. Pradžia – Nr. 12 (721)

„Mokslo Lietuvos“ Nr. 1 (732) (šių metų sausio 10 d.) Transhumanizmo skyriaus straipsnyje „XXI a. bioinžinerinės kūrybos mokslinė ideologija“ buvo akcentuota XX a. visuomenės raidos filosofinė orientacija į technologinį determinizmą – nuostatą, kad naujai atsirandančios technologijos, labiau nei ideologijos, lemia kasdienį žmonių socialinį gyvenimą ir jo kaitą. Tiesmukai apiben-

drinus, technologijos, virsdamos technikos kūrybos mokslu, lemia sociologiją. Tai ir akivaizdu: dar iš mokyklinės istorijos žinome – feodalinė agrovisuomenė, XIX–XX a. atsiradus pramoninei gamybai – gamykloms, industrijai, transformavosi į kapitalistinę visuomenę. O XXI a. žmonijos gyvenimas reikalauja tradicines technologijas, jas derinant su gyvąja gamta, modernizuoti „bioinžinerizuojant“. Tam būtina transhumanizmo ide-

ologiją pastatyti ant rimto mokslo pamato.

Tradicinė mokslo samprata susiformavo XIX–XX a., besivystant negyvosios gamtos – fizikos ir chemijos – mokslams, kaip gamtos mokslo filosofija. Jai buvo būdinga analitinio mokslo kryptis: tyrinėjant, pažįstant sudėtingesnes gamtos sistemas, jas suskaidant į paprastas sudedamąsias dalis – atomus, molekules, per jas aiškinti visos sistemos esmę.

■ Nukelta į 6 p.

TRANSHUMANIZMAS – MOKSLŲ IR TECHNOLOGIJŲ KŪRYBA

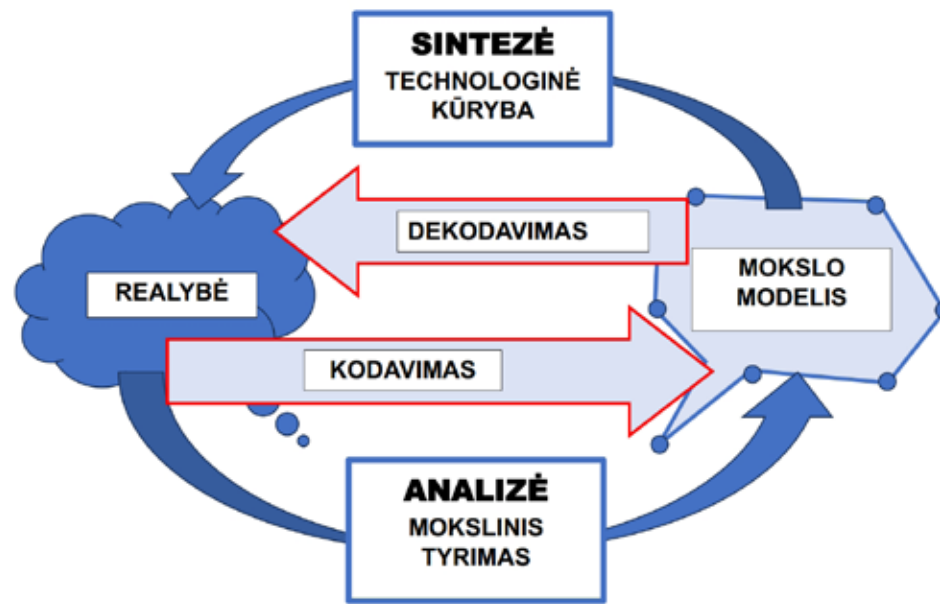
■ Atkelta iš 5 p.

Analitinis tyrimų ir aiškinimų metodas dominuoja ir šiandienos moksle (vadinamas pozityvizmu).

Bet jau XX a. antroje pusėje, ypač 1948 m. iškilus kibernetikai, kaip sudėtingų, net ypač sudėtingų sistemų mokslui, teko pozityvizmą modernizuoti. Taip atsirado neopozityvizmas (Karl Raimund Popper, Tomas Kuhn). Analitinė mokslo tyrimo pozityvizmo koncepcija buvo išplėsta, o analizė, ieškant mokslinės tiesos, papildyta jai lygiagrečia komponente sinteze – paradigminiu hipotezių kėlimu.

Sudėtinga tikrovės pažinimo sistema mokslinio tyrimo procese yra matuojama įvairiais metodais ir prietaisais, gaunami pirminiai analitiniai duomenys, išskiriami charakteringi sistemos požymiai ir, jais remiantis, pateikiamas sistemos mokslinis modelis. Mokslinio tyrimo metu pateikiama keletas hipotetinių modelių (hipotezių). Hipotezių teisingumui vertinti kuriami ir atliekami specialūs eksperimentai, kurių dėka gauti nauji tyrimų faktai verčia keisti sistemos modelį. Taip tas modelis vis labiau ir labiau priartinamas prie objektyvesnės tiesos.

XX a. mokslui pasisukus technologinio

Neopozityvistinio (taip pat transhumanizmo) mokslo tyrimo metodologinė schema (pagal K. R. Popper; G. Ivanickij; D. Kirvelj)

determinizmo kryptimi, kuriant ir tiriant sudėtingas sistemas, ypač gyvatai gamtai pažinti, atsirado poreikis jų matematinių, elektrinių, įvairiausių fizinių analogų kūrybai. Jei analogas elgiasi kaip modelis, priimama,

kad tai iš esmės ir yra šios sistemos tikras mokslinis pažinimas. Gyvosios gamtos sisteminių objektų, kurie akivaizdžiai matomi kaip bioinžinerinės sistemos modeliavimas, mokslas turi specialų bionikos vardą.

Transhumanizmas yra labai sudėtinga, išsivysčiusi, beveik dar nesuprasta organizuota sistema, kuriai priklauso ir žmonija. Gyvybė matoma kaip pasižyminti ypatingais informacijos neatskiriamais grįžtamojo ryšio kodavimo-dekodavimo vyksmais, būdama technologiškai orientuota, tampa pagrindiniu mokslinio dėmesio centru. Ir tai jau yra transhumanizmo ne tik ideologinių, bet ir mokslinių interesų sritis. XXI a. yra transhumanizmo raidos amžius, kurio metu ant neopozityvistinio mokslinio, kibernetiška informacija besiremiančio metodo yra kuriamas specialus sintetinis NBICEE technologijų (Nano-Bio-Info-Cogno-Eco) konverguotas mokslas. Tai – transhumanizmo mokslo pamatai.

Kai kas teigia, kad transhumanizmas – ne mokslas. Galima sutikti, kad kol kas transhumanizmas, kaip savarankiškas mokslas, dar nesuformuotas. Bet akivaizdu, kad dar šiame šimtmečiu jis bus naujo žmonijos technologinio gyvenimo pamatas, nes ir pas mus – Lietuvoje – formuojama jaunimo posthumanizmo STEAM ugdymo metodologija, kuri aktyviai, tarptautiniu mastu reiškiasi studentų Vilnius iGEM sintetinės biologijos kryptyje.

GIMTOSIOS KALBOS SVETAINĖ

GAL ČIA – „ĖJIMAS ŽIRGU“?

Birutė Žymantienė

Kaunas pastatė paminklą vienam iš lietuvių kalbos unikumui – **raidei** ė, žyminti garsą ė. Šaunuolis Kaunas. Šitas mūsų kalbos unikumas vertas paminklo. Bet juk lietuvių kalba turi du unikumus – šalia ė visiškai tokiomis pat teisėmis **unikumu įvardintos ir panelė-ponios pavardžių priesagos**, ko taip pat neturi jokios kitos tautos kalba pasaulyje. Kurį laiką pleveno nedrąši viltis, kad minėtoms priesagoms tas pats Kaunas ar koks kitas Lietuvos miestas pastatys atskirą paminklą, taip atkurdamas teisingumą: jeigu paminklas yra vienam, tai turi būti ir kitam. Net jeigu tų kalbos unikumų būtų dvidešimt, užtektų mūsų valstybės miestų ir tikrai vertėtų pastatyti jiems po paminklą, bet juk yra tik du.

Dar kartą perskaičiusi Valstybinės lietuvių kalbos komisijos 2003 m. birželio 26 d. nutarimą Nr. N-2(87) „Dėl moterų pavardžių darymo“ ir etnologo Liberto Klimkos nuomonę šiuo klausimu, dar aštriau išgyvenau užuojautą visoms toms vargšukėms, kurios tekėdamos pasirinko pašaipią, žeminančią pavardę, tiksliau pravardę, nes juk būtent

tokia forma lietuvių išreiškėdavo nemeilę, panieką pagarbos nevertoms moterėlėms. Ir skambėdavo tos p(r)avardės bjauriai, kaip keikimai: Vepsnė, Purlė, Rantinė, Sakaliūnė, Karponė, Tekurė, Nirčė... Menu, turėjome keturias Mažyles – dvi karves, antelę ir brezentinę, „kolchozo“ nuvažinėta ir išmesta mašinytę, dar „viliuku“ vadintą. Tiesa, dar buvo juoda kalytė – Mažylė. Gyvuliukui toks vardas visai normaliai skamba, bet juk girdime taip save „įvertinant“ mokytojas, gydytojas, architektės, ekonomistės, žurnalistės...

Už ką jos save šitaip? Ar gali būti, kad bent minimaliai raštinga moteris nesuprastų, ką daro? Ar gali būti, kad nebūtų girdėjusi taip pašiepiant kokią netikėlę, kad nebūtų nieko apie tai skaičiusi? Darykime prielaidą, kad, nepaisant diplomų, mokslo cenzų ir vardų, moterėlė mano, kad pavardė – jos asmeninis reikalas. Galėtume su tuo sutikti, jeigu mūsų, Lietuvoje lietuviškai kalbančiųjų, būtų ne 1,5 milijono, o bent jau 150 milijonų. Dabar, kai branginame kiekvieną savo žodį, per amžius ir negandas atsineštą iki mūsų dienų, spjauti į tos kalbos vieną iš dviejų unikumų – ponios pavardės priesagą – barbariška. Juolab kad, pagal minėtą nutarimą, pavardės forma pasirenkama ne gimstant, o tekant, todėl šeiminės padėties ji niekaip nemaskuoja.

Antra vertus, moteriai tekant gauta pavardė – ne sava, ji gauta kaip dovana, kuri, žinoma, gali būti, bet gali ir nebūti labai brangi. Juolab kad ta pavardė gali būti ir laikina. Šiandien ji – Čiurlė, rytoj – Murlė,

poryt – Sūdžiūnė... Štai garsi Lietuvoje mėgėja tekėti, kalbama, jau aštuntą kartą ištekėjo. Mūsų rekordų knygoje neradau daugiausia kartų pavardę pakeitusios ponios rekordo, bet gal pražiopsojau.

Bet kokiu atveju, kai moteris renkasi pavardę be priesagos -ien-, -(i)uven-, ji naikina savo, lietuvių, kalbos vieną iš dviejų unikumų, vadinasi, ir pačią kalbą, o per ją – ir tautą. Gal nesąmoningai, gal kada nors „suauga į protą“, suvokia suklydusi ir pasistengia nelikti savo klaidoje? Bet turbūt dažniau – sąmoningai, atvirai parodydama, kad ji yra savo tautos priešas, nuožmiai, per patį jautriausią jos esaties veiksnį – kalbą, naikinanti ją.

Bet atsisukime į kitą pusę – į ponios vyrą. Šiam jo pavardė nėra nei svetima, nei laikina, ji yra jo prosenelių, senelių, tėvų, jo paties, jo vaikų ir vaikų vaikų pavardė. Ar jam ji taip pat neverta pagarbos, jeigu jis sutinka su niekinančia, žeminančia jo ponios pasirenkama jo pavardės forma?

Savo kalba bendraujanti tauta – buvimo, gyvenimo, gyvybės įrodymas, kuriai, kaip ir bet kokiai gyvybei, pavojingas nematomas, mažulytis virusas. Patekęs į plitimui ir dauginimuisi palankias sąlygas, pagal visus gamtos dėsnius, nedelsdamas jis imasi šito žygio. Kai jis parklupdo palankių dauginimuisi sąlygų sudarytoją, šis tik tada jį pastebi, imasi gynbos, kovos už būvį ir toli gražu ne visada tą kovą laimi.

Čia – tokia alegorija, kuri gal kiek pateisintų Valstybinės lietuvių kalbos komisijos

nutarimą Nr. 2 (87), esą Komisijos nariai nesuprato, nepagalvojo vargšai, kad tą niekingą virusą pasigaus tiek iki šiol savęs toli gražu neniekinusios ponios. Kai kurios iš jų pageidavo visai nekalto efekto – trumpesnės pavardės, kad nesulūžtų užsieniečių **liežuvių kaulai**, tardami kokių penkių skiemenų lietuvišką pavardę. Pritaikius minėtą nutarimą, vienu skiemenėliu ta pavardė sutrumpėtų. Kokia laimė! Tokiu atveju islandai arba arabai visai neturi sąžinės ir neužjaučia, tarkime, anglosaksų, o ir mūsų pačių, nes nesuka sau galvos, kad mums sunku jų begalinio ilgumo arba po kelis žodžius sudarytas pavardes sklandžiai ištart.

Stabtelėkime ir dar truputį pamąstykime: gal čia, anot politikų ir diplomatų, „ėjimas žirgu“? Valstybei ne tik žingaidu, bet ir gyvybiškai svarbu (vardan savo saugumo) suvokti, o dar geriau – susiskaiciuoti, kiek priešų, pačių pikčiausių ir pavojingiausių – vidaus priešų, ji turi. O štai čia – puikiausia metodika: priėmė nutarimą „Dėl moterų pavardžių darymo“ ir gali nieko daugiau nedaryti, nes moterys pačios save suregistruoja. Pripiliusioji antra tiek, nes kiekviena turi vyrą, ir ramu. Lietuvių kalbos priešų, vyrų ir moterų, sąrašas su vardais, pavardėmis ir adresais parengtas. Tauta sako, kad geriau protingas priešas, nei kvailas draugas, todėl tie ir tos, kurios subjaurojo savo pavardes per kvailumą, taip pat visai motyvuotai bus sąrašė. *Autorė yra pedagogė, rašytoja ir publicistė, vienuolikos knygų autorė.*

PRISIMENAME ANTANĄ MACIJAIUSKĄ IR SPAUDOS ATGAVIMĄ

Kovo 14–16 d. Biržuose ir jų apylinkėse – Pabiržėje, Suoste, Pasvaliečiuose – vyko A. Macijauskui atminti skirtas renginių ciklas „Vienos dainos ir lauko žmonės“. Pagrindinis renginių sumanytojas Lietuvos žurnalistų kūrėjų asociacijos narys, Antano Macijausko premijos laureatas kultūrologas Vytautas Jonas Juška sako, kad stengiamasi Lietuvos visuomenei pristatyti iki šiol mažai žinomą A. Macijausko indėlį lietuvių kultūrai. Tai gera proga iš užmaršties prikelti vadinamąjį „Macijausko žemėlapių bylą“, nulūmusią spaudos lietuviškais rašmenimis draudimo panaikinimą, išryškinti kitus jo veiklos aspektus, talentus ir palikimą.

Šiandien A. Macijausko pavardė retai minima tarp lietuvių puoselėtojų. Pirmosios Lietuvos Respublikos kūrėjų. Gal todėl, kad jis liko nuošaly nuo politinės veiklos. Atgavus nepriklausomybę, dirbo savo išsilavinimą atitinkantį inžinieriaus darbą. „O atidesnis žvilgsnis į A. Macijausko gyvenimą ir veiklą stačiai stulbina: būtent tokių patriotinių ir pilietinių nuostatų žmonės yra tikrieji tautos siekių reiškiėjai ir įgyvendintojai. Mūsų visuomenė iškiliam lietuvių žadintojui, kovotojui už tautos prigimtines teises turėtų jausti nemažą moralinę skolą“, –

Inž. Antanas Macijauskas.
Visuotinės lietuvių enciklopedijos nuotr.

teigia daug istorinių šaltinių apie šią iškilų asmenybę peržvelgęs V. J. Juška.

Kovo 14 d. Biržų krašto muziejaus „Sėla“ parodų salėje atidaryta Antano Macijausko jubiliejui ir knygnešiams skirta menininkės Lilijos Valatkienės tapybos paroda „Žodžio šviesoje“, veiksianti iki balandžio 7 d. Pagrindinė konferencija, skirta A. Macijausko ir lietuviškos spaudos draudimo panaikinimo metinėms, vyko kovo 16 d. Biržų pilyje. Vėliau Pabiržės bendruomenės namuose vyko slapto lietuviško vakaro „O aš jau knygon įėjau“ inscenizacija ir lietuviška vakaronė. Biržų r. savivaldybės Jurgio Bielino viešosios bibliotekos Pabiržės filialui suteiktas Antano Macijausko vardas.

Antanas Macijauskas (Maciejauskas) (1874–1950) – inžinierius, publicistas, žurnalistas, vertėjas, rašytojas, visuomenės veikėjas ir mokslininkas. Nesiekęs karjeros, visada dirbęs tą darbą, kuris tuo metu lietuvių tautai buvo reikalingiausias. A. Macijauskas vadovavo P. Vileišio įsteigto mechanikos dirbtuvėms Vilniuje. 1902–1913 m. dirbo fabrikų inspektoriumi Rygoje, dalyvavo Lietuvių šalpos draugijos veikloje, buvo šios draugijos pirmininkas. Rygoje su bendraminčiais įkūrė muzikos ir teatro draugiją „Kanklės“ (veikė 1904–1914 m.), laikraštį „Rygos garsas“ (ėjo 1909–1917 m.), 1905 m. įsteigė lietuvišką knygyną, kuris veikė 15 metų. A. Macijauskas spausdino populiarias pažintines, publicistikos knygas, 1906 m. išleido V. Kudirkos „Tautiška giesmė“. 1895–1904 m. įvairiais slapyvardžiais bendradarbiavo laikraščiuose „Varpas“, „Ūkininkas“, „Vilniaus žinios“, „Vienybė lietuvių tautai“.

A. Macijauską bene labiausiai išgarsino „Macijausko žemėlapių byla“. Tai civilinis procesas, 1901–1902 m. vykęs Sankt Peterburge. 1900 m. A. Macijauskas Sankt Peterburgo A. Iljino kartografijos fabrike 2000 egz. tiražu išleido lietuvišką žemėlapių „Žemėlapis lietuviškai latviško krašto“, kurį Vyriausiosios spaudos reikalų valdybos virši-

ninkas kunigaikštis N. V. Šachovskojus įsakė konfiskuoti (spėta išplatinti 814 žemėlapių egz., kiti 1186 egz. konfiskuoti).

A. Macijauskas nenuleido rankų – kreipėsi į Rusijos vidaus reikalų ministrą V. Plevę. Vyriausiosios spaudos reikalų valdybos viršininkui buvo iškelta byla, kuri pasiekė Senatą, aukščiausią Rusijos imperijos teismo įstaigą. A. Macijausko pasamdytas advokatas A. Kaminas Senatui įrodė, kad žemėlapis konfiskuotas neteisėtai, pažeidžiant Rusijos įstatymus. Caras Nikolajus II patvirtino 1902 m. gruodį Senato nutartį apie tai, kad įsakymai, draudžiantys lotyniškas raides lietuvių spaudiniuose, neturi teisinės galios. Vidaus reikalų ministras V. Plevė 1903 m. balandį pripažino, kad slapti aplinkraščiai arba net paties caro nuomonė, jei ji nėra paskelbta viešai, negali būti teisinis pagrindas imtis administracinių priemonių. A. Macijausko laimėjimas buvo reikšmingas, siekiant panaikinti lietuvių spaudos lotyniškomis raidėmis draudimą. Toks draudimas panaikintas 1904 m. gegužę. Taigi šiame švenčiame 120-ąsias Spaudos atgavimo metines. 2024-iejį Seimo paskelbti Antano Macijausko atminimo metais. Šaltinis: www.alkas.lt

APGINTI KALBĄ – APGINTI VALSTYBĘ

Audrys Antanaitis

Trys pramanai:

1. Pramanas, kad vaikų nežaloja mokymas keliomis kalbomis nuo ankstyviausios vaikystės. Per kalbą susipažįstama su pasauliu, būtent ji formuoja pasaulėjautą. Pasaulio suvokimą įgyjame, mokydami gimtosios kalbos, o ne ją išmokę. Gimtojoje kalboje glūdi šeimos, kultūros, žmonių santykių modeliai, kuriuos daugelį amžių glūdino tos pačios kalbos vienijamos bendruomenės. Susidarius istorinėms sąlygoms, ta pačia kalba kalbanti visuomenė tampa Tauta. Būtent Tautoje išmokstama suprasti vienas kitą visuomenės lygiu. Kalba suteikia galimybę pasakoti SAVO istoriją, nes būtent kalba sugeba ją išsaugoti savyje. Kalba padeda įtikinti, kad MANO istorija yra teisinga, nes kitų perpasakota istorija keičia žmonių elgseną.

Kalba leidžia suburti dideles bendruomenes, siekiančias bendro tikslo, turinčias bendras vertybes ir drauge jas ginančias. Kalba tampa laiko jungtimi, nes per kalbą galima susisiekti su praeities kartomis. Todėl tie, kurie šiandien taip garsiai teigia, kad gali būti kelios gimtosios kalbos, kad gali būti lietuvių, nemo-kėdamas lietuvių kalbos, kad lietuvių kalba gali būti tik viena iš Lietuvos valstybės kalbų, o pačią lietuvių kalbą galima palikti savieigai ir savireguliacijai – klysta. Lietuviai geriau nei kiti žino – be savo valstybinės kalbos esame pasmerkti. Tai labai aiškiai rodo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) nykimo istorija, kai lietuvių kalba valstybei nebuvo svarbi, kai lietuviškai nebekalbanti aukštuomenė nu-

tautėjo. Laimei, 1918 m. priėmė lemtingą sprendimą kurti kalbos valstybę, todėl turime tiesti labai gerai grįstą ir aiškiai matomą kalbos kelią, iš kurio mūsų nepajęgtų išvesti netikri Laisvės ar į jas panašių partijų pranašai.

2. Pramanas, kad tik Lietuvoje egzistuoja valstybinė kalbos priežiūros ir tvarkymo sistema. Neva kalbos norminimo ir planavimo darbą atliekančių institucijų niekur kitur pasaulyje nėra. Tačiau taip teigti gali tik tas, kuris nepasigilino, kaip savo nacionalines kalbas prižiūri, grynina, tyrinėja ir jų raidos kelią numato kitos šalys. Išsivysčiusiose valstybėse, ir ne tik jose, kalbos priežiūra ir tyrimams skiriama pavydėtina daug dėmesio ir lėšų, tai laikoma valstybingumo, prestižo ar net nacionalinio saugumo reikalu.

Kalbos išsaugojimu ir norminimu rūpinasi ne tik mažųjų ar vidutinių tautų atstovai. Kalbai daug dėmesio skiria ir labiausiai paplitusių kalbų, tokių kaip prancūzų, anglų, ispanų ar vokiečių, atstovai. Vokiečių kalbos rašybos tarybos pirmininkas Jozefas Langė yra pareiškęs: „Kalba nuolat keičiasi, tačiau rašytinė kalba vis tiek turi būti aiški, ypač mokyklose, taip pat administravime ir teisingumo vykdymo srityse.“ Kalbos vientisumą ir sistemą siekia išlaikyti ne tik Europos ir Pietų Amerikos valstybės, bet ir arabų pasaulis, Azijos šalys, Pietų Afrikos Respublika ir kt.

Pasižvalę po pasaulį, galime rasti daug sutapimų ir sektinų pavyzdžių. Valstybinės kalbos komisijas ar tarybas yra įsteigusios Estija, Danija, Malta, Lenkija, Švedija, Norvegija, Islandija, Slovėnija, kitur šios institucijos vadinamos akademijomis, centrais, agentūromis. Skiriasi pavadinimai, pavaldumas, veiklos aprėptis, tačiau visų jų uždaviniai ir funkcijos yra tos pačios – bendrinių kalbų norminimas ir planavimas.

Europoje šias institucijas vienija **Europos nacionalinių kalbų institucijų federacija** (EFNIL). Jos narė yra ir Lietuva, kuriai atstovauja Valstybinė lietuvių kalbos komisija ir Lietuvių kalbos institutas. Tarp organizacijos narių yra ir Britų taryba, besirūpinanti šiuo

metu populiariausia pasaulyje kalba. Tai tik dalis pasaulyje veikiančių valstybinių kalbos politikos institucijų. Šalys rūpinasi savo kalbomis, stebi jų pokyčius, planuoja raidą.

Kalbos politika ir norminimas, kaip ir Lietuvoje, apima tik viešąją bendrinę kalbą, nes privati kalbėsena niekur nėra reguliuojama. Mintis, kad kalbos raidą reikia paleisti savieigai, prilygsta minčiai, kad kalbą reikia grąžinti į XIX amžių, kada neturėjome nei valstybės, nei bendrinės kalbos, nei informacinių technologijų. Atvirkščiai, šiandien jau turime galvoti, kokia mūsų kalba bus po 50 metų, kokius kalbos technologijų iššūkius turime priimti ir kokia lietuvių kalba bus ateities kartų ir dirbtinio intelekto pasaulyje.

3. Pramanas, kad lietuvių kalba nepri- valo būti mokslo ir informacinių technologijų kalba, kaip teigia kai kurie šiandieninės Lietuvos ideologai. Štai lietuvių kalbai skirtus skaitmenizavimo projektus ekonomikos ir inovacijų ministrė Aušrinė Armonaitė vadina „šieno ravėjimo projektais“. Tokį požiūrį ji sutvirtina darbais: **Ekonomikos ir inovacijų ministerija jau 18 mėnesių vilkina 35 mln. eurų, Europos Komisijos jau skirtų 23 pateiktiems lietuvių kalbos plėtros informacinėse technologijose projektams, skyrimą.** Šios lėšos skirtos kurti lietuvių kalbos išteklius elektroninėje erdvėje, tarp jų ir dirbtinio intelekto sprendimams, pagal 2021 m. patvirtintą planą „Naujos kartos Lietuva“.

Atkreiptinas dėmesys, kad planas buvo patvirtintas dar 2021 m., o 23 svarbiems lietuvių kalbos projektams buvo planuotas 48 mėn. vykdymo laikotarpis. Ar tai tikrai „šieno ravėjimo projektai“? Išvardinsiu tik kai kurių pavadinimus:

a) „Lietuvių kalbos garsynas“ (automatiniam šnekos atpažinimui). Tikslas – sukaupti lingvistinius išteklius ir suformuoti kokybišką lietuvių kalbos garsyną, tenkinantį DI technologijomis grįstus šnekos automatinio atpažinimo sprendimus;

b) „Specializuotas lietuvių šnekos garsynas, skirtas robotikos sričiai“. Siekinys –

plėtoti DI lietuvių kalba taikymą robotikoje: švietime, versle ir socialinėse paslaugose;

c) „Lietuvių šnekos robotų sintezatorius, galintis perteikti emocijas“. Tikslas – plėtoti DI lietuvių kalba taikymą robotikoje, švietime, versle ir socialinėse paslaugose;

d) „Lietuvių kalbos garsynas“ (neuro-niniams balsams generuoti šnekos sintezės tikslais);

e) „Lietuvių kalbos vektorizuoti modeliai“, kai naudojant stambios apimties kokybiškus tekstynus sukuriama neuroniniai lietuvių kalbos modeliai;

f) „Anglų-lietuvių norminė kompiuterijos vertimo atmintis“, skirta sukurti programinę įrangą atminties lietuvinimui;

g) „Lietuvių kalbos paveldo duomenynas, pritaikytas DI ir inovatyvioms technologijoms plėtoti“, suskaitmeninant, aktualizuojant ir visuomenei, mokslo bei verslo sektoriams atveriant archyvuose saugomus lietuvių kalbos paveldo duomenų rinkinius;

h) „Žmogaus fenotipo ontologija lietuvių kalba“. Tikslas – sukaupti reikiamus lingvistinius išteklius ir, remiantis tarptautinėmis rekomendacijomis bei standartais, sukurti lietuvių kalbos išteklių ontologiją, kurioje būtų susisteminti žmogaus fenotipų pokyčių įvairovę apibūdinantys terminai ir sąvokos.

Tai tik keletas iš kalbos skaitmenizavimo projektų. Šiandien mes esame nemažai pasiekę kurdami savo skaitmeninę kalbą. Turime puikių specialistų, darniai bendradarbiauja mokslo ir verslo institucijos. Gal niekada ir nebūsime lyderiai – juk ne mes sukūrėme kompiuterius, internetą, ne mes diktuojame kalbos skaitmenizavimo madą, tačiau **lietuvių kalba yra skaitmeninėje erdvėje**, todėl mūsų uždavinys yra itin svarbus – neatsilikti, neatsidurti už borto, kaip jau yra atsikę ne vienai pasaulio kalbai. Akivaizdu, kad mes pajėgūs tą padaryti, bet su sąlyga, kad mūsų pačių valdžios nesuvokimas ar pikta valia tam nesutrukdytų. *Pranešimas, skaitytas Seime vykusioje konferencijoje „Apginsime laisvą žodį ir kalbą – apginsime valstybę“.*

Skelbiamas 2024 metų Kalbos premijos konkursas

Kovo 16-osios – Knygnešio dienos išvakarėse Seimo Lituanistikos tradicijų ir paveldo įprasminimo komisija tradiciškai skelbia Felicijos Bortkevičienės kalbos premijos konkursą. Žodžio laisvės gynėjos, labdaros organizatorės F. Bortkevičienės (1873–1945) atminimą įamžinanti premija kasmet skiriama už reikšmingą lituanistinę veiklą Lietuvos ir užsienio šalių piliečiams, organizacijoms ar institucijoms.

„Felicijos Bortkevičienės kalbos premija yra puiki proga įvertinti lietuviško žodžio puoselėtojus, kurie saugo, populiarina lietuvių kalbą, rūpinasi jos likimu, ugdo jaunimo meilę jai. Kartu tai ir dar viena galimybė visuomenėje aktualizuoti lietuvių kalbos klausimą, jai kylančius iššūkius. Kviečiu aktyviai teikti kandidatus“, – teigia

Seimo Lituanistikos tradicijų ir paveldo įprasminimo komisijos pirmininkas dr. Paulius Saudargas.

Komisija pretendentes gauti premiją vertins pagal šiuos kriterijus:

1) pastangos skatinti taisyklingos ir gražios lietuvių kalbos vartojimą viešajame gyvenime ir akademinėje srityje, žiniasklaidoje ir įvairioje literatūroje, renginiuose, socialinėse akcijose;

2) rūpinimasis lietuvių kalbos pritaikymu informacinėse technologijose;

3) lietuvių kultūros plėtrai ir visuomenės pažangai svarbių lituanistikos projektų, sumanymų įgyvendinimas, kitokia lituanistinė veikla;

4) visuomenei reikšmingų, turinio naujumu išsiskiriančių lituanistikos (kalbotyros, knygotyros, paveldo komunikacijos, spau-

dos istorijos, socialinės kultūros) mokslo darbų (ne žemesnės pakopos kaip magistro darbas) ir kitokių tyrinėjimų atlikimas ir paskelbimas;

5) rūpinimasis lituanistiniu paveldu ir jo sklaida Lietuvoje ir pasaulyje;

6) dalies lituanistinės veiklos atlikimas neatlygintinai.

Premija gali būti skiriama, jeigu pretendentas atitinka ne mažiau kaip du iš nurodytų kriterijų, tačiau lituanistinės veiklos atlikimo neatlygintinai kriterijus yra privalomas. Pretendentų kandidatūras turi teisę siūlyti fiziniai ir Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka įregistruoti juridiniai asmenys, kurie iki 2024 m. balandžio 20 d. privalo Komisijai pateikti:

1) motyvuotą rekomendaciją;

2) pretendento gyvenimo ir profesinės

veiklos aprašymą;

3) svarbiausių pretendento darbų sąrašą (nurodyti atliktus neatlygintinai).

Pasirašyti dokumentai siunčiami Seimo Lituanistikos tradicijų ir paveldo įprasminimo komisijai el. paštu lituanistika@lrs.lt, priim@lrs.lt arba adresu Gedimino pr. 53, 01109, Vilnius. Kalbos premiją konkurso būdu skirs Seimo Lituanistikos tradicijų ir paveldo įprasminimo komisija. Tradiciškai Kalbos premijos laureatas paskelbiamas gegužės 7 d., minint Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos dieną. 2024 m. Kalbos premija bus iškilmingai įteikta Valdovų rūmuose gruodžio mėnesį vykšančiame renginyje „Kalbos vakaras“. Daugiau informacijos: Švietimo ir mokslo komiteto biuro patarėja Justina Paukštė (tel. (8 5) 209 6715, el. p. justina.paukste@lrs.lt).

MOKSLO ISTORIJOS PUSLAPIAI

ŠIMTMEČIU PRISODRINTAS GYVENIMAS

Profesoriui Juozui Paškevičiui – 100 metų

Akademikas Algimantas Grigelis

Lietuvos geologų bendruomenė dar 2023 m. pradžioje tarėsi iškilmingai paminėti kovo 19 d. gimusio įžymaus geologo ir paleontologo, Vilniaus universiteto Chemijos ir geomokslų fakulteto Geologijos ir mineralogijos katedros profesoriaus habilituoto daktaro Juozo Paškevičiaus 99-erių metų sukaktį. Lietuvos Ignoto Domeikos draugijos valdyba 2023 m. sausio 11 d. nutarimu už nuopelnus mokslui ir tautai apdovanojo jubiliatą didžiojo mineralogo, švietėjo, rektoriaus, humanisto Ignoto Domeikos sidabrinio atminimo medaliu.

2023 m. kovo 17 d. Geomokslų instituto Juozo Dalinkevičiaus auditorijoje jubiliatą pasveikino Vilniaus universiteto (VU) rektorius akademikas Rimvydas Petrauskas, Chemijos ir geomokslų (CHGM) fakulteto dekanas akademikas Aivaras Kareiva, buvęs VU rektorius akademikas Benediktas Juodka ir kiti kolegos. Konferencijos dalyviai iš klausė dr. Eugenijos Rudnickaitės pranešimą apie profesoriaus mokslinę veiklą, 70 metų trukusį pedagoginį darbą ir jo išaugintą naujas geologų kartas. Profesoriumi Juozui Paškevičiui įteiktas Ignoto Domeikos atminimo medalis už išskirtinius jo nuopelnus mokslui bei kultūrai ir už Ignoto Domeikos (1816–1822 m. VU auklėtinio) paveldo tyrimus bei jo vardo garsinimą pasaulyje. Profesorius J. Paškevičius pasidalino mintimis apie mokslo ir asmenybės santykį, aptarė ištirtas silūro gelmių paslaptis. Savo ilgo amžiaus pavyzdžiu jis įrodė tvirtą lietuvių charakterį, meilę gimtajam kraštui ir savo protėviams.

Toje šimintinoje popietėje kolegos dar ilgokai diskutavo apie šių dienų gyvenimo aktualijas. Puikiai nusiteikęs profesorius

išlydėtas į namus. Tačiau gal kažkas vyko ne taip, o gal tai tik sutapimas, kad po poros dienų, t. y. kovo 21 d., jis pasijuto blogai ir buvo paguldytas į VU Santaros ligoninę. Deja, jam padėti jau nebepavyko: kovo 28 d. profesorius J. Paškevičius, ką tik pradėjęs skaičiuoti savo šimtuosius gyvenimo metus, iškelia Amžinybėn. Taigi šiemet šio įžymaus mokslininko, daugelio knygų autoriaus 100 metų sukaktį paminėjome jau be jo.

Prisimintina J. Paškevičiaus septynis dešimtmečius trukusi mokslinė ir pedagoginė veikla Vilniaus universitete. Ji prasidėjo 1952 m., kai būsimasis profesorius, tada baigęs geologijos studijas, buvo paskirtas Gamtos fakulteto Geologijos ir mineralogijos katedros dėstytoju. Taip jau sutapo, kad 1950–1953 m. Vakarų Lietuvoje, Stoniškiuose buvo grėžiamas gilusis grėžinys, kuris pirmą kartą Lietuvoje kirto visą nuosėdinę stromę ir 2012 metų gylyje pasiekė prekambro kristalines uolienas.

Tada ir paaiškėjo, kad po devono uolienomis čia slūgso dar virš 1000 metų silūro, ordoviko ir kambro nuosėdinės uolienos, užpildančios paleozojinės Baltijos sineklizės dubumą. Štai šių didžiulų uolienų stromę tuometinis katedros vedėjas prof. Juozas Dalinkevičius ir pavedė tirti jaunajam dėstytojui J. Paškevičiui. Be to, tuo metu Lietuvoje buvo grėžiama ir daugiau grėžinių, vadinamų struktūriniais ir parametriniais, skirtų tirti gelmių sandarą ir jų naftingumo perspektyvas.

Tai ilga istorija, aprėpianti šimtus uolienų kerno dėžių, tūkstančius imtų uolienų sudėčiai ir fosilijoms tirti. Dienų dienas J. Paškevičiui teko dirbti prie paleontologinio mikroskopo. Iš pradžių jis rinko ir kambro, ir ordoviko, ir silūro fosilinę fauną, kurios radinių buvo gausu, tačiau galiausiai apsisprendė išsamiai tyrinėti silūro graptolitus, gerai išlikusius silūro skalūnuose, labai svarbius stratigrafijos tikslams. Tirti kitas fosilijų grupes buvo pavesta jo kolegoms – minėtos katedros ir Geologijos instituto paleontologams.

J. Paškevičius silūro graptolitų ir stratigrafijos tema 1958 m. apgynė mokslų kandidato, o 1973 m. – mokslų daktaro (dabar – habilituoto daktaro) disertaciją. Jis surado naują

Prof. habil. dr. Juozas Paškevičius (2019).

Mykolo Kaminsko nuotr.

gentį, pavadintą *Lithuanograptus*, ir keletą naujų graptolitų rūšių, užmezgė plačius mokslinius ryšius, įgijo tarptautinį graptolitologo autoritetą. Kildamas pedagoginės karjeros laiptais, 1975 m. J. Paškevičius tapo VU GF Geologijos ir mineralogijos katedros vedėju. Jis kruopščiai puoselėjo katedros mokslinį personalą, palaikė klasikinės geologų rengimo programas, atkūrė ir išplėtojo VU Geologijos muziejų. Tęsdamas silūro sistemos tyrimus, šioje katedroje sukūrė silūro tyrimų mokyklą, gavusią „Silūro klubo“ vardą.

Prof. J. Paškevičius buvo plataus akiračio mokslininkas, Lietuvos stratigrafinės komisijos pirmininkas, silūro graptolitų tyrimo pradininkas, monografijų autorius, dokto-

rantūros komitetų dalyvis. 1994 m. parengė leidinį „Pabaltijo respublikų geologija“ (lietuvių ir anglų kalbomis), o 2009 m. išleido „Enciklopedinį geologijos terminų žodyną“. Daug rašė mokslo istorijos klausimais, daug metų leido VU mokslinį žurnalą „Geologija“.

Profesorius giliai domėjosi ir Lietuvos etnografija. 2012–2015 m. išleido tris didokas knygas apie gimtąjį etnografinį Dabužių kaimą ir jo gyventojus bei apie savo puoselėjamą sodą Vilniaus miesto paunksmėje. 2022 m., t. y. jau būdamas 98-erių, išleido stambų (358 p. apimties) biografinį veikalą „Gyvenimo ir mokslo Vilniuje apoteozė“.

Kolega Juozas, su kuriuo man teko bendrauti nuo 1953 m. ir 25 metus dėstyti jo vadovaujamoje katedroje, buvo šviesus žmogus, nuosaikaus būdo, labai darbštus ir kruopštus mokslininkas bei pedagogas, beje, ir išvaizdus vyriškis. Kilęs iš kaimo aplinkos, jis jautė stiprų gamtos ir asmenybės ryšį, rinko ir mėgo dainuoti protėvių dainas. Laisvalaikiu mėgavosi sodininkystės, kurią išmanė profesionaliai, teikiamu gamtos vienybės pojūčiu. Profesoriumi vadovaujant, universiteto geologai galėjo jaustis, turintys stiprų „stogą“. Gal tokį, kaip gimtuosiuose Dabužiuose, kur kažkada jaunuolis Juozas uždengė savo tėviškės klijimą.

Jubiliejinėje konferencijoje (2023 m. kovo 17 d.). Iš kairės: LIDD prezidentas akad. A. Grigelis, VU rektorius akad. R. Petrauskas, prof. J. Paškevičius. Jurijaus Kaduškevičiaus nuotr.

MININT KAUNO TRIANGULIACIJOS ŠIMTMETĮ

Valdas Urbanavičius

Atkūrus nepriklausomą valstybę, bet netekus Vilniaus, Kaunas 1919 m. sausį tapo laikinąja Lietuvos sostine. Šiuo įvykiu prasidėjęs dvidešimtmetis pakeitė Kauno veidą. Čia pradėjo kurtis ir veikti svarbiausios valstybės institucijos, daugelis kitų nacionalinės reikšmės įstaigų ir organizacijų, dirbo Respublikos Prezidentas, Seimas, Vyriausybė. Laikinojoje sostinėje koncentravosi prekyba ir pramonė, reikėjo atnaujinti miesto infrastruktūrą, numatyti miestų planavimo ir plėtros įžvalgas. Kauno miesto planavimui buvo reikalingi tikslūs stambaus mastelio planai. Šių planų sudarymo reikmėms būtinas geodezinis punktų tinklas. Tokį tinklą galima sukurti, vykdant trianguliaciją. Tarpukariu Europos valstybėse šie planai buvo sudaromi trianguliacijos metodu, t. y. tolygiai išsidėčiusių ir sudarančių trikampius punktų tinklu.

1924 m. Kauno miestui pirmą kartą suprojektuotas trianguliacijos tinklas, kuris apėmė tuometines Vilijampolės, Aleksoto, Žaliakalnio, Naujamiesčio ir Žemųjų Šančių teritorijas. Projektavimo ir geodezinius matavimo darbus atliko inžinierius Zenonas Bačelis. Trianguliacijos tinklą sudarė 36 atraminiai punktai, išsidėstę 16 kv. km Kauno miesto teritorijos plote. Jie fiksuoti vietovėje, suteikiant jai pavadinimą. Koordinatėms skaičiuoti reikalingi duomenys gauti, matuojant geodeziniu prietaisu.

Tuometiniuose leidiniuose randame ir jo straipsnių, iš kurių matyti, kad Z. Bačelis rūpinosi vykdomais geodezijos ir žemėtvarkos darbais visoje Lietuvoje. Jis pasižymėjo kaip darbštus, besidomintis naujovėmis ir pasiekė gerų rezultatų, pertvarkydamas Lietuvos žemėtvarkos ir geodezijos veiklą. Z. Bačelio iniciatyva 1937 m. pasiūlyta matininkystės mokslų reforma. Matavimo specialistų rengimas tapo kokybiškesnis ir atitiko tuo laikotarpiu vykdomus profesinius poreikius.

Prieš 90 metų, t. y. 1934 m., „Savivaldybės“ laikraščio Nr. 10 straipsnyje „Miesto nuotraukų organizacijos klausimu“ rašoma: „Pagrindinių geodezinių darbų (trianguliacijos, poligonometrijos ir precizinio arba tikslaus niveliavimo) darymas reikalauja daug laiko, nes pagrindinių taškų padėtis turi būti rasta su reikalinguoju, iš anksto nustatytu tikslumu. Tenka daryti daug įvairių matavimų ir skaičiavimų, kol yra gaunamos

Inžinierius Zenonas Bačelis

kelios dešimtys arba keli šimtai taškų, kitaip tariant, jų savitarpinė padėtis ir aukščiai. Taškų padėtį charakterizuojantieji skaičiai gali būti surašyti keliuose puslapiuose. Šitokie, ne specialisto akimis žiūrint, „menki“ rezultatai stebina miesto savivaldybes, kurioms iš tiesų sunku suprasti, kodėl tie keli šimtai skaičių taip brangiai kainuoja. Dažnai abejojama, ar jie iš viso yra reikalingi, ar kartais tai nėra priemonė kuo daugiausiai iš miesto ištraukti pinigų. Rašančiajam teko pačiam panašią nuomonę išgirsti ir teko aiškinti, kad tai nėra inžinierių išmislas, o būtinas reikalas. Minimali keli šimtai skaičių yra tas pagrindas, tie matmenys, kurie sudaro miestų nuotraukų esmę ir kurie vėliau yra ataudžiami detalėmis nuotraukomis. Be vietinės trianguliacijos, ją paremto poligonometrinio tinklo ir precizinio niveliavimo neįmanoma jokia didesnio miesto nuotrauka.“

Kaunui sparčiai augant, turima pirmoji trianguliacija netenkino poreikių: dauguma punktų vietovėje nebuvo išsaugoti. Dėl tuo metu naudotų geodezinių prietaisų buvo nepakankamas punktų tikslumas. 1936 m. buvo suprojektuotas naujas geodezinis tinklas, kad vienas geodezinis punktas vidutiniškai tektų 1 kv. km miesto ploto ir užtikrintų 10 cm ribinį tikslumą. 1936 m. miesto teritorija apėmė apytiksliai 40 kv. km plotą, tačiau dėl miesto perspektyvinės plėtros tinklas buvo sudaromas 120 kv. km plotui.

Dirbdamas Žemės tvarkymo departamento direktoriumi, Z. Bačelis paskelbė nemažai straipsnių: „Žemėtvarka ir žemės reforma“ („Matininkas“, 1926 m., Nr. 2–3), „Žemių atsienojimai“ („Matininkas“, 1927 m., Nr. 1 ir 2), „Kaip pagreitinti žemių nusausinimą“ (ten pat), „Žemės varžytinės žemėtvarkos darbuose“ („Matininkas“, 1929 m., Nr. 2), „Žemėtvarkos projektas“ („Matininkas“, 1929 m., Nr. 3), „Žemės kainojimai prie žemėtvarkos darbų“ („Žemėtvarka ir melioracija“, 1930 m., Nr. 1), „Trobėsių nusikėlimas besiskirstančiuose viensėdžiais kaimuose ir atlyginimas už palikimą jų vietoje“ („Žemėtvarka ir melioracija“, 1930 m., Nr. 2), „Kaip manoma tvarkyti žemėtvarkos darbus“ („Žemėtvarka ir melioracija“, 1930 m.,

Pirmosios Kauno trianguliacijos matavimų akimirkos

Nr. 3), „Ipotekiniai žemės matavimai Šveicarijoje“ („Žemėtvarka ir melioracija“, 1931 m., Nr. 1), „Žemėtvarkos ir žemės nuosavybės santykiai“ („Žemėtvarka ir melioracija“, 1938 m., Nr. 3), „Miestų žemių tvarkymas“ („Žemėtvarka ir melioracija“, 1938 m., Nr. 6), „Teisinė sauskelnių santvarka Lietuvoje“ („Žemėtvarka ir melioracija“, 1940 m., Nr. 3).

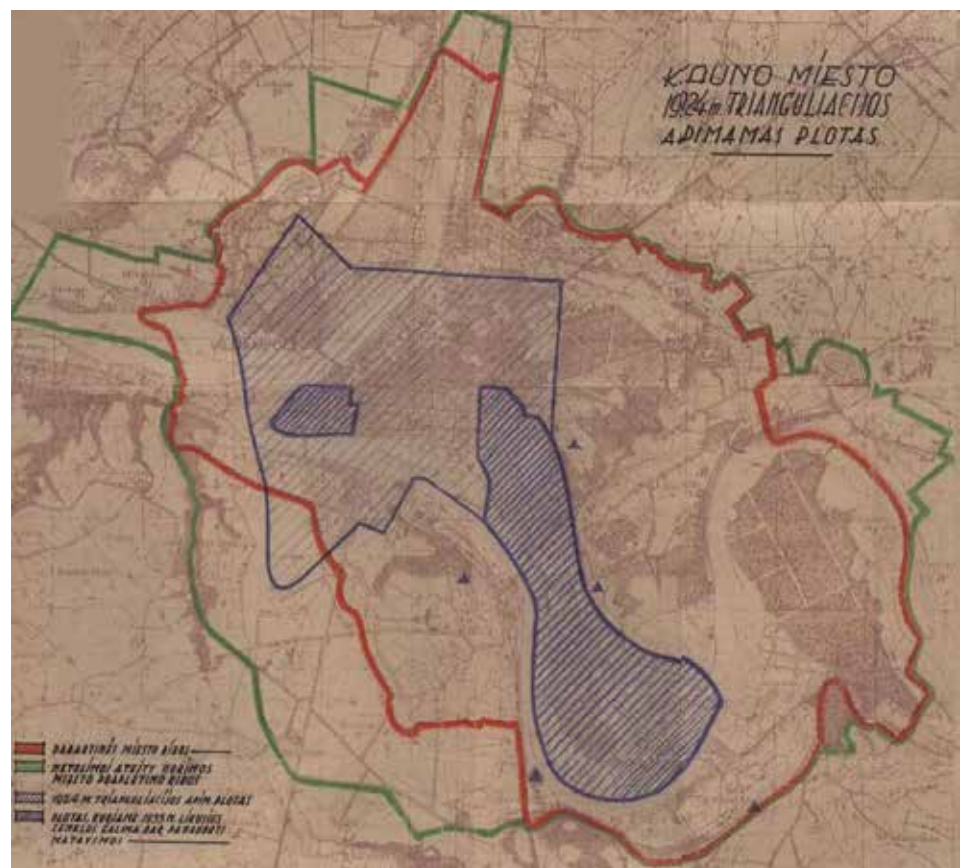
Zenonas Bačelis (1892–1973)

Pirmosios Kauno miesto trianguliacijos vykdytojas inž. Zenonas Bačelis gimė 1892 m. sausio 4 d. Panevėžio apskrityje ūkininko šeimoje. 1918 m. baigė Maskvos žemėtvarkos institutą ir iki 1921 m. dirbo hidrotechnikos darbus. 1922 m. Z. Bačelis grįžo į Lietuvą ir spalio mėnesį buvo paskirtas Kauno savivaldybės Matavimų skyriaus vir-

šininku. Eidamas šias pareigas, jis, kaip jau minėta, suprojektavo ir įgyvendino pirmąją Kauno trianguliaciją. Vėliau dirbo Žemės tvarkymo departamente, o 1927 m. tapo šio departamento direktoriumi. Už nuopelnus žemėtvarkai ir geodezijai apdovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino III laipsnio ordinu.

1944 m. artėjant sovietų armijai, pasitraukė į Vakarų. Tapo San Paulo (Brazilija) lietuvių savišalpos ir kultūros bendruomenės „Lituanica“ steigėju ir pirmininku. 1967 m. Z. Bačelio iniciatyva atkurta Brazilijos lietuvių bendruomenė. Mirė 1973 m. rugpjūčio 23 d. San Paule.

Autorius yra Kauno kolegijos dėstytojas, Lietuvos kartografų draugijos valdybos narys. Straipsnyje panaudotos nuotraukos iš autoriaus asmeninio archyvo.

Kauno trianguliacijos, atliktos 1924 m.

Laiškas ateities kartoms

Neseniai JAV, Pensilvanijos valstijoje esančiame Arčbaldo (angl. Archibald) mieste buvo nugriauta Nekaltojo Prasiidėjimo-Aušros Vartų JAV lietuvių bažnyčia. Daugiau nei du dešimtmečius ji buvo uždaryta dėl žmogaus sveikatai pavojingo pelėsio. Griaunant bažnyčią, buvo aptikta skardinė kapsulė su laišku ir nuotrauka, rašo „The Times Tribune“.

Griovimo metu darbininkai pamatuose aptiko nepaprastą radinį – mažą skardinę kapsulę, paliktą ateities kartoms. Joje buvo

laiškas ir vyro, kaip spėjama, tuo metu buvusio bažnyčios kunigu, nuotrauka. Kaip skelbia „The Times Tribune“, laiškas parašytas tvarkinga rašyena ir iš esmės gerai išsilaikė, nors vietomis yra suplyšęs ir pakeitęs spalvą. Laiško nuotraukoje matyti data – 1915

metų lapkričio 17 diena. Iš pavienių laiške įskaitomų žodžių, pavyzdžiui, „kunigu“, „lietuviams“, „Jonas“, „palieku“, matyti, kad laiškas rašytas lietuviškai. Vietos klebonas Ryanas Glennas „The Times Tribune“ sakė,

RENGINIAI

Laiškas ateities kartoms

■ Atkelta iš 9 p.

kad šiuo metu bandoma išsiaiškinti, kas parašyta laiške.

Vieta, kurioje stovėjo bažnyčia, bus užpilta žemėmis ir apšodinta žole. Nekaltojo Prasadėjimo-Aušros Vartų bažnyčia buvo pastatyta 1901 m., bet 1914 m. sudegė. Toje pačioje vietoje pastatytas naujasis pastatas susidūrė su drėgmės ir drenažo problemomis. 2001 m. pavasarį bažnyčia užvėrė duris, o po metų nuspręsta, kad bažnyčia bus uždaryta visam laikui, rašo „The Times Tribune“.

Kapsulėje buvęs laiškas yra nukentėjęs, bet tikimasi jį perskaityti

Nekaltojo Prasadėjimo-Aušros Vartų bažnyčia Arčbalde, Pensilvanijos valstijoje, JAV

ŽYDŲ GELBĖTOJŲ DIENA

Dr. Raimundas Kaminskas

Kovo 15 d. Kaune prie prelado Stanislovo Jokūbauskio (1880–1947) kapo paminėta Lietuvos žydų gelbėtojų diena. Renginį malda pradėjo kun. Robertas Grigas, vėliau vyko leidinio „Tie, kurie gelbėjo 1941–1944. Žydų gelbėjimas Lietuvoje“ skaitymai (šią knygą 2012 m. išleido Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras (LGGRTC)). Juose dalyvavo LGGRTC sekretoriato vyresnysis patarėjas dr. Raimundas Kaminskas, žydų istoriją Lietuvoje tyrinėtojas prof. Aleksandras Vitkus, Lietuvos žmogaus teisių gynimo asociacijos pirmininkas doc.

Romualdas Povilaitis, sąjūdielis Julius Proškus ir visuomenininkas Vytautas Gailius.

Primename, kad 1999 m. Jeruzalėje prelatui S. Jokūbauskiui buvo suteiktas Pasaulio tautų teisuolio vardas už Antrojo pasaulinio karo metais iš Vilijampolės žydų geto išgelbėtus 22 vaikus. Prelatas S. Jokūbauskis 1944 m., būdamas Kauno arkivyskupijos valdytojas ir Kunigų seminarijos vicerektorius, drauge su Judeliu Beilesu iš mirties gelbėjo žydų vaikus. Pastarasis, tada dar paauglys, vadintas Judke, papirkdavo vokiečių sargybinius, esą užsiiminėjantis mėsos kontrabanda, o iš tiesų maišuose ant nugaros iš geto per Vilijampolės tiltą išneš-

davo vaikus. Tada prelatas S. Jokūbauskis pasirūpindavo juos saugiai paslėpti.

Kovo 15-ąją Lietuvoje yra minima Lietuvos žydų gelbėtojų diena, kuri į atminčių dienų sąrašą buvo įtraukta 2022 m. pabaigoje. Izraelio valstybė Pasaulio tautų teisuolio garbės vardą suteikia kitų šalių piliečiams, gelbėjusiems Holokausto aukas. Tokį statusą skiria Yad Vashem – pasaulinis Holokausto atminimo centras Izraelyje. Minėto centro duomenimis, Lietuvoje tautų teisuolio statusą šiuo metu turi 924 žmonės. Lietuva yra antroje vietoje pasaulyje pagal asmenis, kuriems suteiktas toks statusas (pirmoje vietoje – Nyderlandai). Lietuvoje

už žydų gelbėjimą grėsė mirties bausmė ne tik gelbėtojui, bet ir visai jo šeimai. Gelbėjantys žydus nacių akyse prilygo patiems žudomiems ir persekiojamiems žydams.

Pagal 2019 m. rugpjūčio 11 d. duomenis, Teisuolių sąrašas yra 27 362 žmonės, iš jų – 915 Lietuvos piliečių. Izraelio memorialas Holokausto aukoms atminti žydus gelbėjusius asmenis pradėjo apdovanoti jau nuo 1963 m. Pirmoji šiuo vardu apdovanota lietuvė buvo Ona Šimaitė. Daugelis žydų gelbėtojų, pripažintų Pasaulio tautų teisuoliais, yra gavę ir Lietuvos valstybės apdovanojimą – Žūvančiųjų gelbėjimo kryžių.

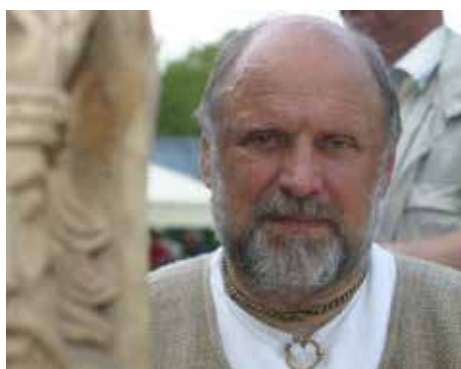
Romuva kviečia į skaitymus

Inija Trinkūnienė

Kovo 23 d. Kaune, žinomo etnografo Virginijaus Kašinsko dailės studijoje (Draugystės g. 19, 4-tasėjimas, II aukštas) vyko antrasis renginių rato „Krivio Jauniaus skaitymai“ renginys, skirtas Jono Trinkūno 85 metų gimties ir 10 metų mirties metinėms, – „Krivio Jauniaus pajauta: Romuvos tikėjimo tiesos“. Pranešimus skaitė senovės baltų religinės bendrijos Romuva Krivė-Inija Trinkūnienė, Romuvos vaidilė, etnomuzikologė, doc. dr. Dalia Urbonavičienė, etnografo Virginijus Kašinskas.

2024 m. vasario 28 d. Kriviui Jauniui Jonui Trinkūnui būtų suėję 85-eri. Pažymint šiuos metus, senovės baltų religinė bendrija „Romuva“ pradėjo senajai lietuvių pasaulėjautai ir religijai skirtą aštuonių paskaitų skaitymų ratą, kuris buvo pradėtas Krivio Jauniaus Gimimo dieną – vasario 28-ąją renginiu „Jonas Trinkūnas-Krivis Jaunius prie Romuvos ištakų“ Lietuvos nacionaliniame kultūros centre. „Rengiamie aštuonis skaitymus įvairiuose Lietuvos miestuose. Tuose renginiuose dalinsimės Romuvos istorija, prisiminimais, pasakosime apie kalendorines ir šeimos šventes, nagrinėsime Romuvos tikėjimo tiesas, skaitysime ištraukas iš Krivio Jauniaus knygų. Kviečiame ateiti ir pabendrauti kartu su bendraminčiais, pasidalinti prisiminimais ir patirtimi“, – sako Krivio Jauniaus veiklos tęsėja Senovės baltų religinės bendrijos Romuva vadovė Krivė Inija Trinkūnienė. Vaidilė doc. dr. Dalia Urbonavičienė pristatė Romuvos tikėjimo tiesas. Renginio dalyviai žiūrėjo dokumentinius filmus, nuotraukas, dalinosi prisiminimais, skaitė Krivio Jauniaus dienoraščių ir knygų ištraukas.

Jonas Trinkūnas gimė 1939 m. vasario 28

Krivis Jonas Trinkūnas. V. Daraškevičius nuotr.

d. Klaipėdoje. 1967 m. jis su bendražygiais surengė pirmąją Rasos šventę Kernavėje, sukėlusią galingą dainuojančios revoliucijos bangą. Tik po trejų metų atsikovošę KGB agentai bandė ištrinti iš tautos atminties Kernavės Rasas, tačiau jau visuose Lietuvos kampeliuose suskambėjo folklorinių ir etnografinių ansamblių balsai, nušvito Rasos švenčių ugnys, Vėlinių liepsnelės, ėmė rasti kiti tautos gyvasčiai svarbūs ženklai.

J. Trinkūnas buvo vienas iš Vilniaus universiteto kroatotyrimų „Romuvos“ kūrėjų. Tautosakos tyrimai, žygiai per Lietuvos kaimus su šimtais studentų, užrašinėjančių gyvąją tautos kultūrą, jos dainas, giesmes ir papročius, pažadino iš sovietmečio letargo miego širdis ir sielas tų, kurie save iki šiol vadina ramuviais ir žygeiviais. Nuo 1969 iki 1973 m. J. Trinkūnas dirbo Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto filologijos katedros aspirantu ir dėstytoju. 1973 m. už politinę tautinę veiklą iš universiteto buvo pašalintas. Iki pat 1988 m. jam buvo uždrausta bet kokia tiriamoji mokslinė veikla ir darbas pagal specialybę.

Tuomet bemaž dviem dešimtmečiams jis pasišventė gyvosios lietuvių tautos tradicijos studijoms. Keliaudamas iš kaimo į kaimą ir talkindamas kaimo žmonėms įvairiausiuose

Krivio iššventimo apeiga, 2002 spalio 19 d., Vilnius, Gedimino kapo kalnas. Romuvos nuotr.

darbuose, J. Trinkūnas nuolat įsiklausydavo į žmonių dainas, giesmes, padavimus, papročius ir tikėjimus. Tai buvo nepakartojami, ypatingi universitetai, kurie iš Romuvos tautosakininko išugdė tvirtą Romuvos tikėjimo išpažinėją, tautosakinėje liaudies atmintyje atradusį gyvybę trykštančias tautos dvasines versmes ir iškėlusį jas į senojo baltų tikėjimo dvasinių ženklų lygmenį.

Kilus Sąjūdžiui, J. Trinkūnas vėl grįžo į universitetą, dirbo Filosofijos ir sociologijos instituto Etikos skyriaus asistentu. 1990–1993 m. ėjo Kultūros ministerijos Etninės kultūros skyriaus vedėjo pareigas. Nuo 1994 m. dirbo Filosofijos ir sociologijos instituto Sociologijos skyriaus moksliniu darbuotoju, Vilniaus pedagoginiame universitete dėstė etninę kultūrą.

1992 m. kartu su pasekėjais J. Trinkūnas

įregistravo Romuvos religinę bendruomenę, kuri vėliau aprėpė visos Lietuvos bendruomenes ir tapo senojo baltų tikėjimo religine bendrija, dažniausiai vadinama tiesiog Lietuvos Romuva. 1998 m. Vilniuje sušaukta Pasaulio etninių religijų kongrese (WCER) J. Trinkūnas buvo išrinktas šios organizacijos pirmininku. 2002 m. ant Gedimino kapo kalno Vilniuje J. Trinkūnas buvo iššventas į Romuvos krivius ir gavo protėvių tikėjimo atgimimą simbolizuojantį dvasinį vardą – Jaunius.

1997 m. J. Trinkūnas kartu su bendražygiu Venantu Mačiekumi už Romuvos kultūrinio sąjūdžio veiklos organizavimą buvo apdovanoti Valstybine Jono Basanavičiaus premija. 2013 m. – Valdovo Gedimino ordino Riterio kryžiumi.

ADOMO VARNO NEGATYVŲ ARCHYVE IAMŽINTA KRYŽDIRBYSTĖS TRADICIJA

Živilė Stadalytė

Lietuvos nacionalinis muziejus išleido dailininko Adomo Varno praėjusio amžiaus trečiajame dešimtmetyje surinktą negatyvų rinkinį, kuriame užfiksuoti Lietuvos kryždirbystės vaizdai. Dailininkas jau tada įžvelgė kryždirbystės, kaip išskirtinės liaudies meno srities, potencialą. Jo pastangos neabejotinai prisidėjo prie kryždirbystės tradicijos išsaugojimo. Visą A. Varno kryžių rinkinį sudaro 1988 negatyvai, kuriuose užfiksuoti įvairiuose Lietuvos kampeliuose stovintys mažieji sakraliniai paminklai – kryžiai, koplytstulpiai, stogastulpiai, koplytelės, du krikštai ir viena kaulinyčia.

Išpranašautas kryždirbystės likimas

Galima teigti, kad A. Varnas dar 1925 m. numatė lietuvių kryždirbystės tradicijos vietą garbingame UNESCO nematerialaus kultūros paveldo sąraše. Tuomet jis rašė nujaučiantis lietuviškuosius kryžius turint „neįkainojamos vertės ne tik Lietuvos menui, ne tik Lietuvos istorijai, etnografijai bei archeologijai“. Jis tikėjo, kad išsamus jų rinkinys „gali turėti ir neginčytinai žymios pasaulinės reikšmės“. Tuo pat metu dailininkas skaudžiai išgyveno, matydamas ir kitą, liūdnąją, šios tradicijos būtį – nykstančius, sukrypusius, nuvirtusius kryžius, stogastulpius, koplyteles.

Anot leidinio sudarytojos menotyrininkės dr. Skaidrės Urbonienės, kryždirbystė savo pakilimą išgyveno praėjusio šimtmečio pradžioje, tačiau modernėjantys laikai atnešė permą, kurios neskatino tradicijos klestėjimo. Iš medžio padaryti kryžiai, koplytstulpiai, stogastulpiai nyko. A. Varnas suvokė, kad užkirsti tam kelią praktiškai neįmanoma, todėl stengėsi kiek galima greičiau išgelbėti šios dvasiškai turtingos praeities atvaizdus. Be jo atlikto titaniško darbo žinios apie kryždirbystę būtų gerojai skurdesnės, nes daug materialijų šios tradicijos pavyzdžių sunyko. „Fotografija

Dailininkas Adomas Varnas savo studijoje Čikagoje 1969 metais. Fotografas nežinomas

A. Varnui pirmiausia buvo priemonė dokumentuoti esamą paveldą, sukurti vaizdinę kryždirbystės tradicijos atmintį. Negatyvai atspindi plačią medinių paminklų statybos chronologiją nuo XIX a. vidurio iki XX a. trečiojo dešimtmečio pabaigos etnografiniuose Aukštaitijos, Žemaitijos, Suvalkijos, Dzūkijos regionuose“, – sako S. Urbonienė. Lietuvos kryždirbystės paminklai stovėjo įvairioje aplinkoje: sodybose, kaimų ar miestelių pakraščiuose ar aikštėse, kryžkelėse, pakelėse, laukuose, miškuose, prie upių, upelių ar šaltinių, kapinėse ar bažnyčių šventoriuose. Dailininkas nesistengė sukaupti tik gerai išsilaikiusių paminklų vaizdų. Rinkinyje yra ir nykstančių, apleistų, nuvirtusių paminklų. Visus surinktus vaizdus jis suklasifikavo ir saugojo, kad vėliau būtų galima juos panaudoti, restauruojant senuosius kryžius arba jau sunykusiųjų vietoje statant naujus.

Nykstančios dvasinės kultūros archyvaras

A. Varno rinkinio vaizdai pasižymi dokumentiškumu. Juose gerai matosi ne tik paminklas, bet ir autentiška jo aplinka. Ant fotografuojamo objekto įrežti pastatymo metai kartais yra paryškinti (greičiausiai balta kreida), kad geriau matytųsi fotografijoje. Dailininkas didelį dėmesį skyrė nuotraukų aprašymui. 1925 m. spaudoje jis nurodė, kokius būtinus metrikos duomenis tokie šaltiniai turėtų turėti. Svarbiausia yra užfiksuoti kryžiaus kilmės vietą – kaimą, valsčių, apskritį, ir nurodyti konkrečiai, kur jis stovi: kapuose, šventoriuje, kieme, prie upelio, prie šaltinio, šalikelėje ar kryžkelėje. Svarbu

nurodyti ir kryžiaus amžių, ir jo perstatymo metus. Nepamainomu šaltiniu jis laikė aplinkui gyvenančius žmones, kurie gali pasakyti, kiek kartų kryžius iš naujo įkastas į žemę, nupuvus jo apačiai, kas yra kryžiaus autorius, koks jo pastatymo tikslas, kokia legenda pasakojama. Kataloge tarp vaizdų įterptos A. Varno atsiminimų ištraukos apibūdina tam tikrų regionų ar vietovių kryždirbystės paminklų bruožus, jo pastebėjus keliaujant po visą Lietuvą.

Dailininkas neapsiribojo tik kryžių fiksavimu. Jis tapo ir aktyviu jų ambasadoriumi: dėjo pastangas, kad jo surinktą kolekciją perimtų valstybė, o 1925 m., artėjant Antrajai tarptautinei taikomojo meno parodai Italijoje, ten būtų suorganizuota ir lietuviškų kryžių paroda. „Tarptautinei visuomenei lietuviški kryžiai buvo parodyti Monzos Karališkuosiuose rūmuose. Dvi tam paskirtos salės buvo dekoruotos stilizuotų ornamentų kompozicijomis pagal A. Varno projektą. Juose išstatytos medinės skulptūros, audiniai ir 80 didelio formato įremintų kryžių rinkinio nuotraukų“, – sako Ž. Petrauskaitė.

Apie leidinį

Leidinyje „Lietuvos kryždirbystės vaizdai: Adomo Varno negatyvų rinkinys“ pirmą kartą skelbiamas visas iki šių dienų išlikęs dailininko surinktų stiklo ir celiulioido negatyvų

rinkinys, šiuo metu saugomas Lietuvos nacionaliniame ir Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuose. Tarpukariu sukaupti pagrindiniai fotografijų ir negatyvų rinkiniai šiandien yra svarbus šaltinis, tiriant XIX a. ir XX a. pirmos pusės kryždirbystės tradiciją. Jie suteikia ikonografinių ir empirinių duomenų dailėtyrai, istorinio ir etnologinio pobūdžio tyrinėjimams, paminklų restauravimui ar atstatymui bei pasiūlo idėjų šiandienos kryždirbystės tradicijos puoselėtojams.

Prieš patekdami į muziejų rinkinius, negatyvai patyrė įvairių laiko ir netinkamų sąlygų išbandymą, todėl dalis jų išbluko, prarado kontrastą, atsirado įvairių dėmių. Leidinio dailininkė Vida Ona Kuraitė kai kurias dėmes, nešvarumus, subraižymus išvalė, paryškino kontrastą ar išblukusias detales. Vis dėlto dalis negatyvų sugadinti negrįžtamai.

Leidinį sudarė Skaidrė Urbonienė. Įvadinį straipsnį parašė Skaidrė Urbonienė. Žydrė Petrauskaitė pristatė Adomo Varno kryžių negatyvų rinkinio sudarymo istoriją. Monika Gineikienė apžvelgė Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje, o Vitalija Jočytė – Lietuvos nacionaliniame muziejuje saugomas rinkinio dalis. Leidinį galima įsigyti Lietuvos nacionalinio muziejaus elektroninėje parduotuvėje ir muziejaus kasose. ■

Pirmą kartą skelbiami rinkiniai yra svarbūs tiriant kryždirbystės tradiciją. A. Bėkštos nuotr.

PARODOS

Subtili mėlyna: ką matė stiklo akutės Jono Šliūpo muziejuje – išskirtinis papuošalas, pasakojantis apie kuršių moterį

Akvilė Matulionytė

Kovo 6 d. Lietuvos nacionalinio muziejaus padalinyje Palangos burmistro Jono Šliūpo muziejuje atidaryta antroji vieno eksponato parodų ciklo paroda „Subtili mėlyna: ką matė stiklo akutės“. Šįsyk ji skirta kuršių kultūros paveldui ir pasakoja apie kuršių moters pasaulėžiūrą, estetinį

skonių, padėtį bendruomenėje. Parodą lydi pasakojimą išplečianti lydimųjų renginių programa. Žalvariniai ir sidabriniai baltų papuošalai, papuošti įmantriais ornamentais, spalvoto stiklo akutėmis ir įvairiais kabučiais, pasakoja mums ne tik apie materialines, bet ir apie dvasines jų kultūros turtingumą ir išskirtinumą. Kuršiai VIII–IX a. – savo klestėjimo laikotarpiu – gausiai

puošėsi. Smeigtukai su kryžine galvute buvo būdingiausi kuršių genties papuošalai nuo V a. iki pat viduramžių. Vieni mėgstamiausių baltų genčių papuošalų ilgus amžius naudoti ne tik viršutiniam drabužiui, bet ir galvos apdangalui susegti.

Parodoje pristatomas Palangos kapinyno moters kape rastas unikalus masyvus smeigtukas su kryžine galvute su prikabinčių

sudėtinių kabučių juosta. Smeigtukas ir kabučiai – žalvariniai, padengti plonomis ornamentuotomis sidabro plokštelėmis. Galvutė papuošta kugeliais, o kabučio plokštelės inkrustuotos mėlynu stiklu. Puošyba detalėmis iš mėlynos spalvos stiklo – karoliai, papuošalų akutės – tuo metu buvo ir prabanga, ir madinga detalė. Mirusioji pomirtinei

Subtili mėlyna: ką matė stiklo akutės

Jono Šliūpo muziejuje – išskirtinis papuošalas, pasakojantis apie kuršių moterį

■ Atkelta iš 11 p.

kelionei buvo išruošta prabangiai: padabinta papuošalais ir palydėta su amuletais bei kitais daiktais, atspindinčiais tuometinius kuršių laidojimo papročius.

Šios žinios neleidžia ankstyvųjų viduramžių baltų genties moterims pranykti istorijos vingiuose. Savo gyvenimo būdu, savita pasaulėžiūra kuršiai ir kuršės reikšmingai įsiliejo į savo gyvenamojo laikotarpio regiono istoriją ir paliko gausų materialinės kultūros paveldą, kuriuo galima pasigėrėti

Eksponuojamas kuršių moters papuošalas

ir šiandien. Palangos kapinyne archeologų atrastas eksponatas vėl nušvito gimtajame krašte. Parodoje lankytojų laukia ir jo kopija, tokiomis pat mėlynomis akimis žiūrinti į originalą, ir muziejaus audėjų rankomis išausta kuršės skraistė, kuria galima apsigaubti. O susisegus skraistę smeigtu ir pajutus jo svorį, bus nesunku įsivaizduoti save IX amžiuje arba pagalvoti apie socialinę moters padėtį vadinamuoju „mėlynoju laikotarpiu“. Paroda Jono Šliūpo muziejuje (Vytauto g. 23A, Palanga) veiks iki 2024 m. gegužės 5 d. *Autorė yra LNM komunikacijos specialistė.*

Palangos burmistro J. Šliūpo muziejus.
Aldo Kazlausko nuotr.

VALSTYBINĖS DARBO INSPEKCIJOS PRANEŠIMAS

Aktualu auginantiems vaikus: mamadienių ir tėvadienių suteikimo tvarka

Ieva Piličiauskaitė-Dulkė

Darbo kodekso 138 straipsnio 3 dalis numato papildomą poilsio laiką – mamadienį (-ius) arba tėvadienį (-ius) – darbuotojams, auginantiems vaikus. Vadovaujantis nurodyta Darbo kodekso

nuostata, darbuotojams, auginantiems vaiką (-us), priklauso viena iš šių garantijų: viena papildoma poilsio diena per tris mėnesius (arba sutrumpinamas darbo laikas 8 valandomis per 3 mėnesius), kai darbuotojas augina vieną vaiką iki 12 metų, arba viena papildoma poilsio diena per mėnesį (arba sutrumpinamas darbo laikas 2 valandomis per savaitę), kai darbuotojas augina neįgalų vaiką iki 18 metų arba du vaikus iki 12 metų, arba 2 papildomos poilsio dienos per mėnesį (arba sutrumpinamas darbo laikas 4 valandomis per savaitę), kai darbuotojas augina tris ir daugiau vaikų iki 12 metų arba du vaikus iki 12 metų, o vienas jų arba abu yra neįgalūs.

Nurodytos papildomos poilsio dienos nėra sumuojamos ir darbuotojui priklauso tik viena iš šių garantijų, pasirenkant jam

palankesnę variantą. Pavyzdžiui, jeigu darbuotojas turi du vaikus, iš kurių vienam yra 5 metai, o kitam – 15 metų ir jam nustatytas neįgalumas, darbuotojui priklauso viena papildoma poilsio diena per mėnesį pagal nuostata, kad jis augina neįgalų vaiką iki 18 metų. Papildomai poilsio diena kartą per tris mėnesius nepriklauso.

Teisę į papildomą (-as) poilsio dieną (-as) arba sutrumpintą darbo laiką darbuotojai turi iki kol vaikui (-ams) sukanka 12 (jei vaikas neįgalus – 18) metų, t. y. iki 12-ojo (arba 18-ojo) vaiko gimtadienio imtinai. Jeigu vaikui (-ams) jau yra sukakę 12 (jei vaikas neįgalus – 18) metų, aptariamas papildomas poilsio laikas nebepriskaitomas.

Šis papildomas poilsio laikas priklauso visiems darbuotojams, auginantiems vaiką

ar vaikus iki 12 metų arba neįgalų vaiką iki 18 m., neatsižvelgiant į darbo laiko režimą (nekintantis režimas, suminė darbo laiko apskaita ar kita). Darbuotojų, dirbančių ilgesnėmis negu 8 darbo valandų pamainomis, prašymu šis papildomas poilsio laikas gali būti sumuojamas per kelis mėnesius tol, kol susidaro papildoma poilsio diena, kuri suteikiama ne vėliau kaip paskutinį sumuojamą mėnesį. Visais kitais atvejais neišnaudotas poilsio laikas nėra kaupiamas. Svarbu žinoti ir tai, kad papildomas poilsio laikas darbuotojui priklauso ir tuo atveju, jeigu jis dirbo ne visą mėnesį, pavyzdžiui, dalį laiko atostogavo, buvo laikinai nedarbingas ir panašiai. *Autorė yra VDI Darbo teisės skyriaus vedėja, vyriausioji darbo inspektorė.*

UŽUOJAUTA

Kovo 14 d. mirus sąjūdietai, šaulei ir Lietuvos patriotei **Aldonai GRIGAITIENEI** (1945–2024), sunkių netekties valandą reiškiamo nuosirdžių užuojautą šeimos nariams, artimiesiems ir bendražygiams. Tegul Aldutės pilietiškumo, patriotiškumo, tautiškumo idėjos ir darbai visada išlieka mūsų atmintyje. *Lietuvos sąjūdis ir Lietuvos laisvės kovotojų sąjunga*

„MOKSLO
LIETUVOS“
PARTNERIAI:

PADĖKA

Dėkojame Mykolo Romerio universitetui, rektorei prof. dr. Ingai Žalėnienei už paramą Lietuvos mokslininkų sąjungai ir jos vykdomai šviečiamajai veiklai, leidžiant laikraštį „Mokslo Lietuva“. *Lietuvos mokslininkų sąjungos pirmininkas prof. dr. Dalius Serafinas*

VELYKINIS SVEIKINIMAS

Brangieji,

Linksmų ir prasmingų šv. Velykų švenčių Jums visiems. Nuostabiai ir bundančiai gamtai paskelbus šios gražios pavasario šventės atėjimą, atgimkime ir mes tauresniems troškimams ir ketinimams. Nepamirškime dalinti žmonėms gerumo, šypsenu ir meilės apraiškų. O mūsų širdys tegul prisipildys gaivaus pavasariško džiaugsmo ir vidinės dvasinės darnos, tegul mūsų namus apgaubs ramybė, viltis ir Dievo palaima.

Kapelionas prof. dr. Kęstutis Ralys

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Jonas Jasaitis
Stilistė-korektorė Gintė Niauraitė
Dizaineris Vilius Zaveckas

Redakcinės kolegijos pirmininkas – Dalius Serafinas, nariai: Alvydas Baležentis, Valentinas Baltrūnas, Valentas Daniūnas, Jonas Dautaras, Vygintas Gontis, Vincas Būda, Regina Kvašytė, Milena Seržantė, Eugenijus Stumbrys, Emilis Urba, Janina Valančiūtė, Raimundas Kaminskas, Algirdas Mikas Žemaitaitis
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, LT-01118 Vilnius
El. paštas mokslolietuva@gmail.com
Laikraštis internete: www.mokslolietuva.lt
Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria.
Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://www.mokslolietuva.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“.

ISSN 1392-7191
Leidžia
UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169